

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Tereza Cajthamlová

Komunikace v edukačních televizních pořadech pro děti

Communication in Educational Tv Programs for Children

Praha 2015

Vedoucí práce: doc. PhDr. Lucie Saicová Římalová, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. PhDr. Lucii Saicové Římalové, Ph.D. za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 7. srpna 2015

.....

Tereza Cajthamlová

Abstrakt (česky)

Tato bakalářská práce se zabývá vybranými aspekty verbální komunikace v televizních edukačních pořadech pro děti ve věku od 4 do 8 let. Cílem práce je analyzovat jednotlivé pořady a zhodnotit jejich přizpůsobení dětskému divákovi v jednotlivých oblastech. Analýza je prováděna na vzorku pořadů Tamtam a Mistr E z produkce ČT :D. Vybrané díly pořadů jsou přepsány pomocí pravidel pro přepis korpusu DIALOG. Analýza se zaměřuje na vybrané jevy lexika, frazémy, intertextovost, stylizaci projevu vybraných mluvčích a navazování kontaktu mezi participanty komunikační situace. Výsledky ukázaly, že pořady ne vždy plně respektují vývojovou úroveň dětského diváka. To lze vysvětlit tím, že tvůrci pořadů předpokládají přítomnost dospělých spolu s dětmi u televize.

Klíčová slova: komunikace, masová média, televizní pořady pro děti, edukační pořady, zóna nejbližšího vývoje

Abstract:

This bachelor thesis deal with selected aspects of verbal communication in TV educational programs for children aged 4 to 8 years. The aim is to analyse particular programs and to evaluate their adjustment in different areas to young viewers. Sample of the programs Tamtam and Mistr E produced by ČT :D is analyzed. Particular episodes are transcribed by the transcription system of DIALOG corpus. The analysis focus on selected phenomenons of lexicon, phraseology, intertextuality, stylization of speech of particular speakers and establishing contact between participants of the communication situation. The results show the programs not always respect development level of the young viewers. This phenomena can be explained by TV producers presumption, that adults and children watch TV together.

Key words: communication, mass media, TV programs for children, educational programs, zone of proximal development

Obsah

Úvod.....	7
1 Komunikace	9
1.1 Pojem komunikace	9
1.2 Komunikační proces.....	9
1.3 Druhy komunikace	10
1.3.1 Masová komunikace	10
1.4 Shrnutí.....	13
2 Vývoj dítěte v předškolním období a raném středním dětství	14
2.1 Komunikace a jazykové schopnosti	14
2.1.1 Zdroje rozvoje komunikačních schopností	14
2.1.2 Vývoj v jednotlivých oblastech jazyka	14
2.1.3 Diferenciace způsobu komunikace	15
2.1.4 Řeč orientovaná na dítě.....	15
2.2 Smyslové vnímání	16
2.2.1 Zrakové vnímání	16
2.2.2 Sluchové vnímání	17
2.3 Kognitivní schopnosti	17
2.4 Sociální a emoční schopnosti	18
2.5 Zóna nejbližšího vývoje	18
2.6 Shrnutí.....	18
3 Děti a televize	20
3.1 Vztah dětí k televizi	20
3.2 Role rodičů	21
3.3 Dokumenty upravující vysílání pro děti v ČR	22
3.4 Pořady pro děti	23
3.5 Televizní stanice pro děti ČT :D	24
3.6 Shrnutí.....	25

4	Metodologie	27
4.1	Výběr pořadů.....	27
4.1.1	Popis pořadů	27
4.2	Výběr témat.....	29
4.3	Metoda transkriptu	30
4.3.1	Seznam transkripčních zkratk	31
5	Vlastní analýza.....	32
5.1	Specifika lexika.....	32
5.1.1	Lexikální prvky řeči orientované na dítě	32
5.1.2	Práce s termíny, lexémy cizího původu a lexémy z periferie	34
5.1.3	Nové lexémy	37
5.2	Funkce frazémů.....	37
5.3	Intertextovost.....	41
5.4	Charakteristické rysy odlišující projevy jednotlivých mluvčích	43
5.5	Interakce mezi participanty komunikační situace	46
5.5.1	Kontaktní prostředky užívané mezi účinkujícími	46
5.5.2	Navazování kontaktu s diváky.....	49
	Závěr	52
	Zdroje.....	54
	Příloha I: Ukázka transkriptu Mistr E	I
	Příloha II: Ukázka transkriptu pořadu Tamtam	X

Úvod

Televize je v dnešní době zajisté nedílnou součástí života předškoláků i malých školáků. Tato práce si klade za cíl analyzovat verbální komunikaci ve vybraném vzorku televizních edukačních pořadů pro děti a posoudit přizpůsobení analyzovaných jevů schopnostem cílové skupiny diváků. Analýza vychází z přepisu dvou dílů pořadu *Tamtam* v celkovém rozsahu 40 minut a tří dílů pořadu *Mistr E* v celkovém rozsahu 36 minut.

Většina poznatků o dětech a televizi pochází ze zahraničí. V českém prostředí jsou výzkumy prováděny většinou v rámci kvalifikačních prací. Zajímavou prací na téma dětského diváctví, která obsahuje i komentáře rodičů, je výzkum K. Šed'ové (2006) nazvaný *Rodinná socializace dětského diváctví*. Na děti a reklamu se zaměřuje bakalářská práce A. Junkové (2012): *Děti jako cílová skupina mediální persvaze*. Konkrétní pořady ve svých bakalářských pracích analyzují například H. M. Smrčková (2012): *Analýza televizního pořadu pro děti Kouzelná školka* a K. Cigánková (2008): *Televizní Večerníček a jeho proměna v čase (sémiotická analýza)*. Diplomová práce B. Klímové (2010) se zabývá možnostmi mediální výchovy předškoláků.

Prací zaměřených na jazyk médií ve vztahu k dítěti není mnoho. Jako příklad lze uvést diplomovou práci L. Lokvencové (2012) s názvem *Jak nová média ovlivňují řeč dětí a mladistvých*. Pro tuto práci jsou však zajímavější pravidelné rozbory jazykové úrovně pořadů ČT, které vytváří Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR. Na stránkách ČT lze dohledat pololetní analýzy od 1. poloviny roku 2006. Rozbory vznikají na základě článku 9 *Kodexu ČT*¹, který ustanovuje České televizi povinnost nechávat si pravidelně zhotovovat jazykovou analýzu svých pořadů nezávislým jazykovědným pracovištěm. Metodologie rozborů je podrobně popsána v analýze za první 1. pololetí roku 2006². Jako základní kritérium hodnocení zde uvádí kultivovanost projevu. Pro kvalitativní rozbor za dané pololetí je vždy vybráno několik pořadů. Protože počet vysílacích hodin je často obtížně zpracovatelný, je navíc vytvořen reprezentativní vzorek vybraných pořadů. Zastoupeny jsou všechny typy pořadů, včetně pořadů pro

¹Vše o ČT: *Kodex ČT, článek 9: Jazykový projev*. Česká televize. 2. 7. 2015 [online]: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/cl-9-jazykovy-projev/>; dne 15. 4. 2015.

² ČMEJRKOVÁ, S. – HAVLÍK, M. – KADERKA, P.: *Analýza a hodnocení jazykové úrovně vybraných pořadů české televize za 1. pololetí 2006 (zkrácená verze pro webovou prezentaci ČT)*. [online] <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/press/analyza-a-hodnoceni-jazykove-urovne-vybranych-poradu/?id=1855&strana-4=2&category=4>; dne 15. 4. 2015.

děti. Některé tituly se v analýzách objevují častěji než jiné, pořady vybrané pro tuto práci nebyly do druhého pololetí roku 2014 zpracovány.

Tato práce je rozdělena do několika částí. První tři kapitoly postihují základní teoretická východiska, následuje metodologie, a vlastní analýza pořadů. Součástí práce je i seznam zdrojů a přílohy s ukázkou přepisu pořadů. Úvodní kapitola teoretické části obsahuje vymezení základního pojmu komunikace a blíže se zaměřuje na specifika komunikace masové. Druhá kapitola si klade za cíl postihnout vývoj dítěte ve věku cílového diváka v oblastech nejvíce relevantních pro percepci televizního vysílání. Poslední teoretická kapitola se zabývá vztahem dětí a televize. Její součástí je výklad o vlivu televize na dětského diváka spojený s několika vybranými výzkumy a podkapitola týkající se role rodičů při formování dětského televizního diváctví. V rámci kapitoly jsou představeny i základní dokumenty, které upravují vysílání pro děti v ČR, a vymezen pořad pro děti na základě závazného dokumentu Rady pro rozhlasové a televizní vysílání. Poslední část této kapitoly se věnuje obecnému představení dětské televizní stanice ČT :D. Vzhledem k tomu, že analyzovaná témata pochází z různorodých oblastí, je teoretický výklad některých pojmů a skutečností i součástí kapitol týkajících se metodologie a vlastní analýzy (vysvětlení není nutně spojeno s prvním výskytem pojmu, ale spíše s částí, pro kterou je pojem nejvíce relevantní). Následuje popis metodologie výběru pořadů, konkrétních témat k rozboru a přepisu jednotlivých dílů pořadu. Vlastní analýza se soustředí na vybrané aspekty verbální komunikace v daných pořadech, které dokladuje příklady z přepsaných dílů. V závěru jsou shrnuty výsledky analýzy a nastíněny další možnosti směřování práce.

1 Komunikace

Komunikace je přirozenou součástí našeho každodenního života. Komunikujeme s lidmi v našem bezprostředním okolí, ale účastníme se i komunikace zprostředkované. V této kapitole nejprve vymezím komunikaci obecně a poté se blíže zaměřím na masovou komunikaci.

1.1 Pojem komunikace

Pohled na pojem komunikace není zcela jednotný. V sociálně psychologickém pojetí M. Nakonečného (2009, str. 278-288) je komunikace chápána v širším slova smyslu jako sdělování určité informace mezi sociálně žijícími živočišnými druhy. Tato komunikace probíhá vnitrodruhově (Frings, Frings, 1964, in Nakonečný, 2009, str. 287) a různým způsobem: pachy, skřeky, dotyky apod. Mezilidskou komunikaci pak autor popisuje na základě poznatků C. Cherryho (1966, in Nakonečný, 2009, str. 287-288) jako sociální interakci, jejíž podstatou je vzájemná výměna informací nebo jednostranné sdělování prostřednictvím jazyka, gest, ale i dalšího chování. Jiný pohled nabízí například přehledová lingvistická publikace F. Čermáka (2011, str. 13), komunikace je zde pojímána pouze v užším slova smyslu jako mezilidská interakce. Čermákovu vymezení komunikace jako přenosu informací pomocí systému znaků mezi alespoň dvěma účastníky tak odpovídá Nakonečného pojetí mezilidské komunikace. Pro účely této práce budu vycházet z užšího pojetí komunikace (dorozumívání mezi lidmi).

1.2 Komunikační proces

Komunikace je realizována v komunikačním procesu (aktu), který se skládá z několika složek a procesů. F. Čermák (2011, str. 19-20) mezi tyto složky zařazuje mluvčího a posluchače, kontext (jazykový i nejazykový), sdělení (přenášená informace), kontakt (druh styku komunikačních partnerů), kód (komunikační prostředky a pravidla jejich uspořádání) a médium/kanál (cesta, kudy se komunikace přenáší). Mimo tyto základní složky zmiňuje ještě další: zpětná vazba (reakce posluchače), pragmatický účinek (účinek, který chtěl mluvčí vyvolat) a šum (faktor narušující nebo znemožňující komunikaci). Autor též vymezuje dva základní procesy nezbytné pro komunikaci: kódování informace na straně mluvčího (komunikativní záměr a následný převod myšlenky do patřičného kódu) a reverzní proces dekódování na straně posluchače.

M. Čechová (2000, str. 355-358) sice vymezuje téměř stejné základní složky komunikace: alespoň dva komunikanti (autor/původce/komunikátor a příjemce), komunikační kanál, kód, záměr autora a očekávání mluvčího, komunikát (sdělení) a téma komunikace (o čem se komunikuje), ale na rozdíl od Čermáka vymezuje tři etapy komunikačního procesu: komunikační koncepce (plánování obsahu a kompozice sdělení, týká se promyšlené komunikace), vlastní komunikování (samotné vyjádření s určitým záměrem) a recepce komunikátu (vnímání, porozumění a interpretace na straně posluchače).

Mírně odlišnou koncepci představuje J. Janoušek (2007, str. 51-52), který pojímá komunikační aktivitu jedince jako psychickou činnost a více tak rozpracovává vnitřní procesy participantů komunikace. Autor uvádí devět základních složek komunikačního aktu: motivace mluvčího, záměr mluvčího, smysl sdělení pro mluvčího, rozhodování mluvčího o podobě zprávy a její kódování, vlastní promluva, rozhodování příjemce o přijetí zprávy a její dekódování, smysl sdělení pro příjemce, odhad záměru a případně i motivace mluvčího příjemcem a efekt sdělení na příjemce. Pátá komponenta (vlastní promluva) je vnější a společná mluvčímu i příjemci. Poslední čtyři komponenty mluvčí anticipuje v průběhu své části komunikačního aktu a první čtyři komponenty naopak příjemce dodatečně rekonstruuje.

1.3 Druhy komunikace

Podle M. Čechové (2000, str. 358) lze na základě typu užitého kódu komunikaci dělit na verbální, neverbální a verbálně-neverbální. Verbální komunikace je realizována prostřednictvím jazykových prostředků, v neverbální komunikaci dochází k přenosu informací pouze nejazykovými prostředky (pantomima, kresby apod.). Verbálně-neverbální komunikace je kombinací obou předchozích (např. projev doprovázený gestikulací, televizní komunikace).

J. Janoušek a I. Slaměník (1998, str. 125) dělí komunikaci ze sociálního hlediska na interpersonální, intrapersonální (se sebou samým, vnitřní řeč), komunikaci v malých skupinách a masovou komunikaci.

1.3.1 Masová komunikace

V této kapitole se zaměřím na specifikaci masové komunikace a jazyk médií. Pro účely práce je podstatná především komunikace prostřednictvím média televize a proto

je jí věnována největší pozornost při volbě příkladů i v oddíle zabývajícím se jazykem médií.

1.3.1.1 Specifika masové komunikace

Jedním druhem komunikace je komunikace masová, která zahrnuje komunikaci prostřednictvím masových médií jako je rádio, televize, noviny apod. J. Janoušek a I. Slaměník (1998, str. 125-128) pojmenovávají pět základních specifíků masové komunikace, která ji odlišují od ostatních druhů komunikace: množinový charakter, veřejná povaha, trvalé rozdělení rolí původce a příjemce, absence bezprostředního kontaktu původce a příjemce a proměnlivost složení publika.

Odlišnost masové komunikace spočívá podle autorů v množinovém charakteru původce, příjemce i sdělení. S tím souvisí i její veřejná povaha, masová komunikace by podle J. Janouška a I. Slaměníka (1998, str. 127) měla být přístupná všem zájemcům. Autoři však uvádějí, že především na straně původce dochází vždy prakticky k určité výběrovosti, i příjemce je však omezen v důsledku nutnosti přístupu k prostředkům umožňujícím příjem sdělení.

Úzce spolu souvisí i další dvě specifika masové komunikace, které autoři uvádějí. Vzhledem k tomu, že spolu původce a příjemce nebývají v případě masové komunikace v bezprostředním kontaktu, jsou jejich role trvale rozděleny. Podle J. Janouška a I. Slaměníka (1998, str. 127) není zpětná vazba vyloučena, probíhá však již většinou mimo hlavní komunikační proces a často prostřednictvím jiných kanálů.

Proměnlivost složení publika je podle J. Janouška a I. Slaměníka (1998, str. 128) založena na skutečnosti, že sdělení může jedinec přijímat sám i v různě velké skupině. Na základě velikosti a složení této skupiny pak dochází k rozdílné percepci. V souvislosti se složením publika D. McQuail (2002, str. 339-340) uvádí, že ačkoli mnohé teorie masové společnosti počítají s tím, že publikum je tvořeno izolovanými jednotlivci, některá média (televize, film) jsou charakteristická vysokou sociabilitou (schopností sdružovat), která vede k častější percepci ve skupinách a promítá se i do interpersonální komunikace.

Specifičnost masové komunikace spočívá především v kombinaci všech více zmíněných charakteristik. Všechny body pak shrnuje následující definice masové komunikace: „*Je to veřejné sdělování a sdílení významu mezi lidmi, v němž zdroj, množina původců-komunikátorů, zpravidla organizovaná, zastává trvale tuto roli*

vzhledem k množině příjemců-publika, organizovanému či neorganizovanému, a časově nebo/a prostorově vzdálenému. Tato vzdálenost je přemostována sociálně – dalšími účastníky masové komunikace, a předmětně – masovými komunikačními prostředky.“(Janoušek, Slaměník, 1998, str. 128-129)

1.3.1.2 Komunikační proces v masové komunikaci

Samotný komunikační proces je v masové komunikaci modifikován s ohledem na výše uvedená specifika. Podle D. McQuaila (2002, str. 59) v procesu masové komunikace jsou na pozici původce sdělení (komunikátora) téměř bez výjimky profesionálové působící pod ustanovenou mediální organizací nebo jiné osoby, kterým tato organizace umožnila vstup do média. Samotné sdělení je podle autora „vyráběno“ s odstupem od publika, s nímž se odosobněná mediální organizace nemůže nikdy zcela seznámit, a za účelem manipulace s divákem. J. Janoušek a I. Slaměník (1998, str. 148) navíc uvádějí, že sdělení je regulováno na mnoha úrovních (institucemi i jednotlivci) a i následná recepce publikem je modifikována v důsledku složení publika či vlastností autora (hlavně v případě vizuálních a akustických médií).

S. Čmejrková (2011, str. 253-255) vymezuje komunikační proces v masové komunikaci navíc s ohledem na vyjednávání komunikačních rolí mezi komunikanty (vzájemně mezi komunikátory a komunikátory a publikem). Vyjednávání je pozorovatelné už na povrchové (jazykové) rovině (např. zájmena). Autorka uvádí, že ukazatelem vztahu mezi komunikanty však může být celá promluva od oslovení až po celkovou stylizaci řeči.

1.3.1.3 Jazyk a média

Podle S. Čmejrkové (2011, str. 279-280) má jazyk médií v případě češtiny silný vliv na komunikační praxi. Autorka uvádí, že mnozí mediální teoretici tvrdí, že média pouze uspokojují poptávku společnosti po tématech i způsobu jejich podávání. Podle Čmejrkové tak v rámci médií probíhá určitá selekce komunikačních událostí s ohledem na zájmy publika, vzniká tak kruh nabídky a poptávky zahrnující jazyk, média a publikum. Avšak autoři mediálního sdělení mají od publika značný odstup (McQuail, 2002, str. 59) a jejich odhad publika nebývá příliš přesný (Janoušek, Slaměník, 1998, str. 145), zůstává tedy otázkou, do jaké míry média skutečně reflektují jazykovou poptávku publika.

Jedním z obecných trendů v současném jazyce médií je podle S. Čmejkové (2011, str. 281) jeho demokratizace³. Ta se podle autorky projevuje především konverzacionalizací, do médií tak stále častěji proniká spontánní mluvená řeč, která je blízká běžně užívanému jazyku. Komunikační prostředky z privátní sféry interpersonální komunikace se promítají do sféry mediální komunikace. Konverzacionalizace se podle Čmejkové (2011, str. 283-286) projevuje na dvou úrovních: mezi komunikátory a mezi komunikátory a publikem. Dialog mezi komunikátory se podle autorky na první pohled příliš neliší od tradičního interpersonálního dialogu, je však více dbáno na bezprostřednost, živost a vřelost projevů. Objevují se tedy častěji kontaktní formule a částice typu *čili, hm, počkejte, no* i barvitá vyjádření a nadužívání obrazných výrazů a frazeologických obrátů. Snaha o dialogičnost v komunikaci s diváky se projevuje především užíváním kontaktních prostředků: např. nadužívání přivlastňovacího zájmena *váš*. Podle Čmejkové (2011, str. 11, 283) se média tímto způsobem snaží přilákat publikum a udržet jeho pozornost, avšak publikum, které považuje média za strážce jazykových hodnot, pokládá změny spojené s demokratizací za zdroj úpadku současného českého jazyka.

1.4 Shrnutí

Na komunikaci můžeme nahlížet z různých perspektiv. Pro tuto práci je relevantní pojem mezilidská komunikace. Tu můžeme dále dělit na verbální, neverbální a verbálně-neverbální. Přičemž komunikace prostřednictvím média televize spadá pod komunikaci verbálně-neverbální. Komunikace se realizuje v komunikačním procesu.

Zvláštním typem komunikace je komunikace masová. Ačkoli má množství specifických rysů, lze v současnosti sledovat její sbližování s běžnou interpersonální komunikací (popř. komunikací v malých skupinách), což vede ke změnám pozorovatelným i na jazykové rovině.

³ Demokratizace diskursu je proces, který zahrnuje odstraňování vnějších znaků asymetrie mezi lidmi různého institucionálního statutu (např. žák – učitel) a který je pozorovatelný v mnoha různých doménách, včetně jazyka. (Fairclough, 2006, str. 201)

2 Vývoj dítěte v předškolním období a raném středním dětství

Cílovou skupinou diváků vybraných pořadů jsou děti ve věku od čtyř do osmi let. Toto věkové rozpětí zahrnuje dvě tradičně vydělovaná vývojová období: předškolní období (3-6 let) a období mladšího školního věku (6-12 let), či spíše jeho části – raného středního dětství (6-9 let) (Thorová, 2015). V tomto oddíle se pokusím zachytit vývoj schopností dítěte ve věku cílového diváka.

2.1 Komunikace a jazykové schopnosti

2.1.1 Zdroje rozvoje komunikačních schopností

Podle M. Vágnerové (2000, str. 114, 161) rozvíjí předškolní děti své verbální kompetence především v komunikaci s dospělými, v menší míře je ovlivňují média (např. televize) a komunikace s vrstevníky. Učí se mluvit prostřednictvím nápodoby, která má ovšem selektivní charakter z důvodu omezené kapacity paměti. Děti si často zapamatují jen část sdělení, bývají to věty, které obsahují nějaké nové slovo, nebo známá slova v nové vazbě. Autorka uvádí, že je důležité, aby dítě chápalo smysl sdělení, jinak významy nových jevů snadno zapomíná. Až se zahájením školní docházky narůstá v komunikaci podle Vágnerové význam vrstevníků.

2.1.2 Vývoj v jednotlivých oblastech jazyka

Podle K. Thorové (2015, str. 228-233) by zhruba v pěti letech mělo dítě zvládat výslovnost všech hlásek mateřského jazyka. Ve stejném věku se podle autorky přestávají vyskytovat morfologické dysgramatismy. Po 4. roce začíná dítě mluvit v souvětích a užívá všechny slovní druhy, jeho vyjadřování je relativně komplexní. V období od 3 do 5 dítě vytváří zajímavé novotvary, které jsou důkazem experimentování s jazykem. Autorka uvádí, že ještě u předškoláků jsou tolerovány chyby v pragmatice, u školáků jsou již zdrojem rozpaků.

K. Thorová uvádí, že předškolní období je charakteristické neustálým vyprávěním, oblibou písniček a básniček. Děti milují vtipy, ale ještě je neumí správně podat. V této době se podle autorky začíná zvnitřňovat řeč. Zlom ve vývoji slovní zásoby nastává podle Thorové s nástupem do školy, pasivní slovní zásobu předškoláků tvoří zhruba 5000 slov, v důsledku školní výuky však slovní zásoba narůstá a to hlavně v oblast méně častých výrazů, odborných názvů a cizích slov, jejich jazyk se obohacuje

synonymy. S nástupem do školy se děti také učí rozeznávat hlubší symbolické a přenesené významy, přibývá verbální humor, zlepšuje se zacházení s dvojsmysly a sarkasmem. Přibližně v sedmi letech jsou podle Thorové děti schopné sémantické analýzy, díky čemuž chápou významy jednoduchých rčení. Mezi osmým a desátým rokem rozeznají ironii, již dříve jsou však schopni poznat sarkasmus, nadsázku či bílou lež (v šesti, někdy už ve čtyřech letech).

Ve škole se děti učí spisovný jazyk, osvojují si pravidla gramatiky a setkávají se s psanou formou jazyka (Thorová, 2015, str. 413). M. Vágnerová (2000, str. 161) uvádí, že s nástupem do školy si dítě osvojuje i specifický způsob komunikace dětské skupiny. Ten se vyznačuje oblibou citoslovcí a slangových výrazů, zvýšenou hlučností, zjednodušením projevu a zdůrazněním neverbální složky.

2.1.3 Diferenciace způsobu komunikace

Podle M. Vágnerové (2000, str. 131-132, 161) jsou děti přibližně od 4 let schopné volit různé způsoby komunikace s ohledem na svého komunikačního partnera. V komunikaci s dospělými se podle Vágnerové vyjadřují zdvořileji a vyhýbají se nežádoucím výrazům, očekávají však plné porozumění svému sdělení (egocentrické myšlení). S vrstevníky hovoří přímo a užívají často specifické výrazové prostředky. Ve hře může komunikace přecházet v monolog. Ve vztahu k mladším dětem se již dokážou alespoň částečně přizpůsobit jejich komunikačním možnostem. Autorka však uvádí, že předškolní děti ještě nejsou schopné zcela koordinovat všechny dílčí dovednosti, které jsou pro komunikaci potřebné (např. věnovat pozornost sdělení druhé osoby a brát v potaz její pohled na věc, problém jim dělá i zpracování informací obsažených ve sdělení). Schopnost diferencovat komunikační styl se podle Vágnerové zdokonaluje se zahájením školní docházky, na základě sociální zkušenosti školní dítě dokáže diferencovat komunikační styl s ohledem na situaci, prostředí i komunikačního partnera.

2.1.4 Řeč orientovaná na dítě

Podle J. Průchy (2011, str. 93-110) je zejména v mladším věku (do předškolního období včetně) pro dítě při osvojování jazyka zásadní jazykový input⁴. Autor jako osoby s dítětem nejčastěji komunikující uvádí matku, otce, sourozence, jiné příbuzné, případně další dospělé a děti, které jsou s jedincem v častém kontaktu. Nejvíce se Průcha věnuje mateřštině/mateřské řeči (motherese/maternal speech), řeči matky komunikující

⁴ „Jazykový input je komplex všech verbálních a neverbálních komunikačních podnětů, jimž je vystaveno dítě od narození ze strany osob, které s ním navazují kontakt.“ (Průcha, 2011, str. 93)

s dítětem, která, jak Průcha uvádí, byla doposud nejpodrobněji analyzována, okrajově zmiňuje i řeč otců (pro dítě náročnější komunikační partneři, méně se přizpůsobují) a možnosti nepřímého jazykového inputu (např. televizi, avšak autor podotýká, že ačkoli lze vliv tohoto inputu předpokládat, nebyl ještě dostatečně objasněn). Průcha též uvádí, že významnou roli na fungování jazykového inputu poskytovaného dospělými dětem má jazyková senzitivita matek⁵, matky nejenže přizpůsobují verbální projev schopnostem dítěte, ale navíc jej doprovází neverbálními prostředky usnadňujícími osvojování jazyka. Podle autora má kvalita i kvantita jazykového inputu v raném věku významný vliv na rozvoj jazyka ve věku pozdějším.

Zatímco J. Průcha (2011) nahlíží na řeč orientovanou na dítě jako na stimul ve vztahu k dítěti osvojujícímu si jazyk, D. Slančová (1999) ji považuje spíše za specifický druh registru⁶. Na základě přehledových studií Ch. Fergusona (1964, 1977, 1978, in Slančová, 1999, str. 28) a J. Rondal (1985, in Slančová, 1999, str. 28-29) shrnuje autorka základní vlastnosti tohoto registru. Na foneticko-fonologické rovině je řeč orientovaná na dítě charakteristická především vyšším tónovým registrem, pomalejším tempem s výraznými pauzami, zdůrazňováním obsahově závažných slov a specifickou prací s určitými skupinami fonémů. Na lexikální rovině dochází k redukci lexikální variability, preferována jsou slova z jádra slovní zásoby s konkrétními denotáty. Objevují se osobité lexémy pojmenovávající pro dítě zásadní skutečnosti (hry, jídlo, zvířata apod.), specifická jména osob, přezdívky, velmi rozvinutá je i deminutivnost. Ze syntaktického hlediska dochází ke zjednodušování a zkracování vět, většina tázacích vět je následována větami oznamovacími a rozkazovacími. Pro tento registr je také charakteristické časté opakování a zaměření na komunikační funkci řeči (potvrzování dětského porozumění, opravy a doplnění dětských výpovědí) (Slančová, 1999, str. 28-29).

2.2 Smyslové vnímání

2.2.1 Zrakové vnímání

K. Thorová (2015, str. 390) uvádí, že výraznější pokrok ve zrakovém vnímání nastává mezi šestým a sedmým rokem (systematičnost, soustředěnost, vnímání detailů). V předškolním období se pak podle autorky zlepšuje zraková paměť, dítě se postupně

⁵ „Je to schopnost matek, zřejmě neuvědomovaná, rozpoznávat, v jakém stavu jazykového vývoje se nacházejí děti v určitém věkovém období a podle toho přizpůsobovat svou řeč.“ (Průcha, 2011, str. 101)

⁶ „situačně podmienený spôsob jazykového projevu, spätý s konkrétnym druhom spoločnej činnosti ľudí“ (Slančová, 1999, str. 59)

učí prostorové orientaci (pravá/levá) a v osmi letech již nedělá chyby v rozlišování reverzních figur (p/b, 6/9).

2.2.2 Sluchové vnímání

Dle K. Thorové (2015, str. 390, 413) dítě po čtvrtém roce věku rozliší slova ve větě a okolo pátého roku začíná rozlišovat i jednotlivé hlásky, nejprve první, poté poslední a nakonec ostatní hlásky ve slově. Později se dítě učí rozlišovat mezi párovými souhláskami, které se jinak čtou a jinak píší. Autorka uvádí, že pro dítě je obecně těžší soustředit se na sluchový podnět, protože trvá kratší dobu než podnět zrakový.

2.3 Kognitivní schopnosti

M. Vágnerová (2000, str. 102-104) uvádí, že mezi typické znaky myšlení předškoláka patří egocentrismus (subjektivní pohled na svět), fenomenismus (svět je takový, jak vypadá: velryba je ryba, protože žije ve vodě), magičnost (interpretace reálného světa za pomoci fantazie) a absolutismus (přesvědčení, že poznatky jsou definitivní a neměnné). K. Thorová (2015, str. 395) uvádí, že v předškolním věku dochází k výraznějšímu zlepšení paměti, zůstává však stále nepřesná. Pro školní období je dle Vágnerové (2015, 149-157) charakteristické vymizení egocentrického myšlení a osvojení schopnosti posuzovat věc z více úhlů. Objevuje se i schopnost dedukce.

Podle M. Vágnerové (2000, str. 106-107) je přirozenou součástí života předškoláka fantazie, která mu umožňuje uchopit složitou realitu (ve školním období její význam upadá). Fantazijní tendence se podle autorky projevuje animismem (oživování neživých věcí), antropomorfismem (připisování lidských vlastností), arteficialismem (vše ovládá člověk). Vágnerová uvádí, že se objevuje i v projevu dítěte ve formě nepravých lží (propojování fantazie a skutečnosti).

Předškolní děti jsou podle K. Thorové (2015, str. 382, 413) velmi aktivní, obvykle chtějí všechno prozkoumat, mají však problém s dlouhodobým udržením pozornosti. Snaží se získávat informace rozhovory s dospělými, rádi je napodobují, do všeho se chtějí zapojit. Autorka uvádí, že školní docházka je náročná na pozornost dítěte, musí se naučit zaměřovat ji žádoucím směrem. Vůlí ovládaná pozornost je však náročná, ve výuce je tedy důležité střídání různorodých aktivit. Dítě se zároveň učí učit a organizovat poznatky.

2.4 Sociální a emoční schopnosti

Z hlediska sociálního vývoje je předškolní období zlomové. U předškoláka podle K. Thorové (2015, str. 390) ustupuje sobeckost a začíná se uplatňovat prosociální chování, včetně kooperativní hry. Utváří se teorie mysli (schopnost chápat, že druzí lidé mohou mít odlišné myšlenky, přání a záměry). Podle autorky však dítě ještě nerozlišuje lež od nesprávné domněnky. Thorová uvádí, že v předškolním období se spolu se sebereflexivními emocemi a nástupem svědomí jako nástrojem seberegulace objevují i počátky etického myšlení. Ve stejné době se podle autorky začíná zlepšovat regulace emocí, dítě je však více vnímavé k neúspěchu, na který může reagovat přecitlivěle.

Ve škole dítě začíná dle K. Thorové (2015, str. 413) více vnímat rozdíly v sociálních rolích, obvykle rychle navazuje vztahy s vrstevníky a kolektiv se začíná vnitřně diferencovat. Autorka uvádí, že děti jsou schopny týmové spolupráce a dokážou vyjádřit empatii a poskytnout sociální podporu. Zároveň se učí uspokojivě řešit protichůdné požadavky. Nástup do školy je pro dítě náročný i z hlediska emocí. Autorka uvádí, že děti různě reagují na pravidelné hodnocení a důraz na přísné dodržování řádu. Nepřijetí ze strany učitele či vrstevníků může mít vážné následky při utváření sebevědomí. Podle Thorové je v tomto období zásadní naučit se plně zvládat emoce, skrývat pocity a nepodléhat impulsům.

2.5 Zóna nejbližšího vývoje

L. S. Vygotskij (2004, str. 101-102) nepovažoval za dostačující ukazatel úrovně vývoje dítěte jeho aktuální úroveň intelektového vývoje. Přišel s alternativní možností měření schopností dítěte, která nebyla založena na individuálním plnění zadaných úkolů, jako tomu bylo u měření intelektového vývoje, ale spočívala v plnění úkolů za pomoci dospělé osoby. Rozdíl mezi úrovní aktuálního intelektového vývoje a úrovní, které je dítě schopné dosáhnout s pomocí dospělého, nazval Vygotskij zóna nejbližšího vývoje. Vygotskij uvádí, že zóna nejbližšího vývoje je nejlepším ukazatelem úspěšnosti učení, protože její obsah je ukazatelem toho, co si je dítě schopno v nejbližší době osvojit samostatně.

2.6 Shrnutí

Cílová divácká skupina vybraných pořadů je značně heterogenní, a to především z toho důvodu, že mezi šestým a sedmým rokem nastává v životě dítěte velký zlom, nástup do školy. Objevují se nové zdroje stimulace (spolužáci, výuka apod.), díky nimž

lze zaznamenat velké rozdíly mezi předškoláky a školáky. Největší vývoj lze sledovat v sociální oblasti (včetně komunikace), emočních a kognitivních schopnostech. Dítě je navíc ve spolupráci s dospělým schopno překonat svou aktuální úroveň intelektového vývoje.

3 Děti a televize

3.1 Vztah dětí k televizi

Podle M. Vágnerové (2000, str. 184) ovládají dětství v dnešní době především audiovizuální média jako televize, film, video. Oblibu televize autorka vysvětluje tím, že je na rozdíl od knih a časopisů pro dítě nenáročná, protože nevyžaduje téměř žádné domýšlení, předává kompletní příběh, který dítě pasivně konzumuje. Nenamáhá se, a přesto se baví. Problém je podle Vágnerové v tom, že dítě tak sleduje jeden příběh za druhým, většinou se k nim zpětně nevrací, a díky tomu si jednotlivé příběhy nepamatuje ani mezi nimi nerozlišuje.

M. Vágnerová (2000, str. 186) uvádí, že dítě si z příběhu odnáší to, co je pro něj z hlediska jeho zkušeností, zájmů, vlastností či problémů významné (souvisí s egocentrickým myšlením v daném období, viz 2.3). Podle autorky je však volba programu zároveň silně podmíněna snahou o konformitu s vrstevníky. Je vytvářen sociální tlak nejenom na znalost určitých pořadů, ale i na jejich shodnou interpretaci.

K. Šebesta (2005, str. 53-54) uvádí, že existuje obecný předpoklad, že „*děti a dospívající jsou na působení médií citlivější než dospělí*“. Jako hlavní argumenty ve prospěch negativního vlivu médií předkládá vliv mediálního násilí na agresivitu a kriminalitu u dětí a mladistvých, odvádění dětí a mladistvých z reálného světa do virtuální reality a odvádění dětí a mladistvých od kvalitní kultury k méně hodnotné masové kultuře.

Na negativní vliv sledování násilí poprvé upozornil A. Bandura (1961) v experimentu s panáčkem Bobo. Skupina dětí sledovala interakci dospělého s panáčkem Bobo, ten se k panáčkově choval buď agresivně, nebo neagresivně. Ukázalo se, že děti, které pozorovaly dospělého, jak se chová k panáčkově agresivně, se s větší pravděpodobností později chovaly stejně. Děti sledující neagresivní interakci zůstávaly k panáčkově Bobo lhostejné a věnovaly se jiným hračkám. Negativní vliv sledování násilí v médiích potvrzují další výzkumy (např. Centerwall, 1992).

Podle M. Vágnerové (2000, str. 185) masová média vytváří dojem, že představují normu. Dítě předškolního věku a v raném středním dětství podle autorky ještě nevidí rozdíl mezi fikcí a skutečností, informace předkládané televizí tak dítě

považuje za pravdivé, protože se podobají realitě. Modely chování, které jsou v příbězích prezentovány, pak formují dětskou osobnost (chování příslušející určité sociální roli, komunikace apod.), často i nevědomě.

Z hlediska ovlivnitelnosti dětského diváka jsou zajímavé i výzkumy dětí a reklamy. V českém prostředí jsou tyto práce spíše ojedinělé. Marketingovou komunikací se zabývá výzkum A. Junkové (2012) zaměřený na dětské pásmo Animáček. Autorka na základě analýzy vysílání a dotazování dětí i rodičů, dospěla k závěru, že oblíbené pásmo Animáček (určené dětem od 4 do 9 let) je prostoupeno množstvím persvazivních forem marketingové komunikace, které na děti významně působí.

3.2 Role rodičů

Rodiče mají možnost regulovat dětské sledování televize. A to buď přímo prostřednictvím zákazů a omezení nebo nepřímo prostřednictvím svých vlastních návyků. Podle M. Vágnerové (2000, str. 185) děti v případě přístupu k médiím využívají učení nápodobou, a pokud rodiče dávají přednost času strávenému u televize před jinými aktivitami, je pravděpodobné, že dítě bude jejich příkladu následovat. To však ještě neznamená, že televizi budou děti sledovat spolu s rodiči. Například u edukačních pořadů výzkumy z přelomu 80. a 90. let prokázaly, že dospělí je sledují s dětmi pouze ve 25 % případů (Carpenter et al. 1989, Peters et al. 1991, in Fisch, 2004, str. 123). U. Buerman (2009, str. 173) uvádí, že současný vývoj je charakteristický nárůstem počtu televizních přijímačů v domácnosti a není, tak neobvyklé, že děti mají vlastní televizi v dětském pokoji.

S. M. Fisch (2004, str. 122-123) zdůrazňuje, že dospělí, kteří sledují televizi s dětmi, mají možnost výrazně ovlivnit její dopad na dítě prostřednictvím svých komentářů a vysvětlování. A i poté, co pořad skončí, se mohou podílet na tom, co si děti z jeho sledování odnesou např. prostřednictvím rozvíjení hovoru na téma pořadu. Za pomoci rodičů, tak dítě může získat přístup i k pořadům, které přesahují jeho vývojovou úroveň. K. Šedřová (2006, str. 110) předkládá dva modely tzv. spoludívání. Dospělý podle autorky sleduje televizi spolu s dítětem za prvé z důvodu relaxace, obsah pořadu, který sleduje dítě je zajímavý i pro dospělého. Druhou možností je, že dospělý považuje spoludívání za příležitost k edukaci dítěte a prostřednictvím doplňujících komentářů, otázek či rozhovoru na téma pořadu dítě vzdělává.

D. Lemish a M. L. Rice (1986) se inspirovali výzkumy zabývajícími se vlivem čtení rodičů dětem na rozvoj jazykových schopností a vytvořili podobný výzkum rozvoje jazykových schopností v souvislosti se společným sledováním televize. Přišli na to, že interakce mezi rodičem a dítětem jsou téměř shodné jako při čtení knih (dotazování, označování předmětů na obrazovce, spojování příběhu na obrazovce se zkušenostmi dítěte). Autoři uvádějí, že vzhledem k tomu že tyto typy interakcí vedou k rozvoji jazyka při čtení, tudíž je pravděpodobné, že budou podporovat rozvoj jazykových schopností i při sledování televize.

3.3 Dokumenty upravující vysílání pro děti v ČR

Zákon č. 321/2001 Sb., též známý jako zákon o vysílání, upravuje vysílání pro děti v některých bodech článku 32. Mezi 6.00 a 22.00 nesmí být do vysílání zařazovány pořady ohrožující fyzický, psychický nebo mravní vývoj dětí a mladistvých, pořady obsahující pornografii nebo hrubé samoučelné násilí jsou zakázány bez výjimky. Každému pořadu, který je pro děti a mladistvé potenciálně ohrožující musí navíc předcházet slovní upozornění a po celou dobu vysílání musí být označen obrazovým symbolem. Vulgarismy a nadávky v pořadech musí být nutné z hlediska líčení kontextu a i tak je možné tyto pořady zařadit do vysílání pouze mezi 22.00 a 6.00 hodinou. Zákon se vyjadřuje i k regulaci reklamy.⁷

Zákon o vysílání též ustanovuje Radu pro rozhlasové a televizní vysílání, která mimo jiné dohlíží na dodržování zákonných povinností a v případě jejich porušení má možnost dotyčného provozovatele televizního či rozhlasového vysílání sankcionovat.⁸

Zákon o regulaci reklamy (č.40/1995 Sb.) počítá s ochranou osob pod 18 let v několika článcích. Reklama nesmí podporovat chování ohrožující zdraví a vývoj dítěte, nesmí využívat dětské důvěřivosti a nezkušenosti ani nabádat dítě k přemlouvání jiných osob ke koupi daných produktů. Je zakázáno i ukazovat děti nevhodným způsobem v nebezpečných situacích. Zákon reguluje i reklamu na tabákové výrobky a alkohol. Je zakázáno, aby takováto reklama byla zaměřena na osoby mladší 18 let, přičemž reklama na tabákové výrobky je v televizním vysílání zcela zakázána.⁹

⁷Zákon č. 321/2001 sb. [online] <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-231#cast5>, 9. 7. 2015.

⁸Zákon č. 321/2001 sb. [online] <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-231#cast5>, 9. 7. 2015.

⁹Zákon č. 40/1995 sb. [online] <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-40>, 20. 7. 2015.

Dokumentem, který upravuje vysílání pro děti v rámci ČT, je Kodex ČT. Článek 2, zvláštní pozornost dětskému divákovi, vymezuje základní cíle a zásady České televize při práci s dětským divákem. Podle Kodexu ČT je důležité, aby pořad děti zaujal a mohl tak dostát své funkci probouzet v dětech slušnost, vzdělanost, pracovitost a úctu k životnímu prostředí. ČT zprostředkovává české i světové pohádky, filmy pro děti, soutěže, vzdělávací a výchovné pořady. Zvýšenou pozornost věnuje především původní tvorbě adresované dětem a mládeži, protože si je vědoma, že je v ČR prakticky jediným stálým producentem televizní tvorby pro děti a mládež. Do programu jsou zařazovány pořady podporující integraci zdravotně postižených dětí i národností a etnickou toleranci. ČT také informuje o množství času, které je pro děti doporučováno strávit u televize a provozuje stálou telefonní linku, kde se mohou rodiče informovat o vlivu aktuálně vysílaných pořadů na děti a mládež. Upraveno je i vysílání reklamy, která bezprostředně předchází nebo následuje po pořadech určených dětem.¹⁰

3.4 Pořady pro děti

Ačkoli je termín *pořad pro děti* běžně užíván v právních dokumentech, není jimi definován. V roce 2013 tak Rada pro rozhlasové a televizní vysílání vytvořila následující definici:

„Pořad pro děti je pořad, který je vyroben a určen pro diváky mladší 12 let a je obsahově a formálně přizpůsoben zralosti osob této věkové kategorie.“¹¹

Při tvorbě definice musely být podle autorů zodpovězeny dvě otázky: jaký je věk dětského diváka a podle jakých kritérií bude pořad pro děti odlišován. Ačkoli je běžně uznávanou hranicí dětství věk 18 let, byla určena hranice 12 let, která je podle autorů definice z psychologického hlediska vhodnější. Se vstupem do puberty se totiž divák stává konzumentem schopným interpretovat jakékoli audiovizuální obsahy. Pro hodnocení bylo vytvořeno sedm kritérií: obsah/téma, audiovizuální prostředky, jazykové prostředky¹², narace, stopáž, vysílací čas a prezentace pořadu. Mimo tyto body

¹⁰Kodex ČT, článek 2: Zvláštní pozornost dětskému divákovi. 2. 7. 2003[online]<http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/cl-2-zvlastni-pozornost-detskemu-divakovi/>, 9. 7. 2015.

¹¹Stanovisko Rady pro rozhlasové a televizní vysílání: pořad pro děti. 17. 3. 2013 [online] http://www.rrtv.cz/cz/static/metodiky/Stanovisko_porad_pro_deti.pdf, 9. 7. 2015.

¹² „Analýza zkoumá použité jazykové prostředky, zejména pak používaný slovník a formulace a také styl komunikace s divákem. Analýza zejména musí vyhodnotit, zda využívaný slovník je srozumitelný dětskému divákovi (zda není příliš odborný), či zda není vulgární a pro děti nevhodný.“ Stanovisko Rady pro

je dětský pořad typický i tím, že usiluje o rozšíření dětských obzorů a zprostředkování pozitivních vzorů.¹³

3.5 Televizní stanice pro děti ČT :D

Dětská veřejnoprávní televizní stanice ČT :D (Děčko) byla spuštěna 31. srpna 2013. Vysílá denně od 6 do 20 hodin a doplňuje ji webová stránka (www.decko.cz), díky níž se mohou děti vracet k již odvysílaným pořadům a navíc využívat doprovodné zábavně-naučné aplikace. Specializuje se na cílovou skupinu diváků ve věku od 4 do 12 let, přičemž ji navíc z programových důvodů vnitřně dělí na mladší (4+) a starší (8+) děti.¹⁴ Již po roce od zahájení vysílání se Děčko stalo nejsledovanější dětskou televizí v Evropě.¹⁵

Programové zásady Děčka vychází z Kodexu ČT, Dětské televizní charty (BBC)¹⁶ a vlastní filozofie Děčka. Mezi 15 programových zásad definovaných na oficiální webové stránce České televize patří¹⁷:

1. *Sedm programových pilířů*: zábavné vzdělávání, hraná tvorba, animovaná tvorba, magazíny, zábavní a soutěžní pořady, publicistika a zpravodajství, sportovní pořady
2. *Zábavné vzdělávání*: cílem pořadů je děti zaujmout a zprostředkovat jim nové poznatky
3. *Bezpečný obsah*: vulgarita, samoúčelné násilí a jiná nevhodná témata nemají ve vysílání místo, zabezpečen je i dětský web
4. *Věková přiměřenost*: pořady jsou děleny do dvou skupin podle věku cílového diváka, na mladší děti ve věku od čtyř let a starší děti ve věku od 8 let
5. *Předvídatelnost a dostupnost*: pořady jsou vysílány v pravidelných časech s ohledem na denní rytmus dětského diváka

rozhlasové a televizní vysílání: pořad pro děti. 17. 3. 2013 [online] http://www.rrtv.cz/cz/static/metodiky/Stanovisko_porad_pro_deti.pdf, dne 9. 7. 2015.

¹³*Stanovisko Rady pro rozhlasové a televizní vysílání: pořad pro děti.* 17. 3. 2013 [online] http://www.rrtv.cz/cz/static/metodiky/Stanovisko_porad_pro_deti.pdf, 9. 7. 2015.

¹⁴*Zpráva pro Radu ČT o ČT :D po šesti měsících experimentální fáze vysílání.* [online] <http://img.ceskatelevize.cz/boss/document/392.pdf?v=1>, 9. 7. 2015

¹⁵ Děčko je nejsledovanější dětskou televizí v Evropě, 5. 2. 2014. [online] <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/press/tiskove-zpravy/?id=6921&strana=2=26&category=2>, 9. 7. 2015

¹⁶ Na stránkách Děčka tento dokument není blíže specifikován, nejpravděpodobněji se jedná o článek devět z *Editorial Guidelines* BBC nazvaný *Children and Young People as Contributors*, který specifikuje zásady práce s dětským divákem. *Editorial Guidelines* [online] <http://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/guidelines/>, 25. 7. 2015

¹⁷*Programové zásady Děčka.* [online] <http://www.ceskatelevize.cz/decko-pro-rodice/filozofie-a-zasady/programove-zasady/>, 9. 7. 2015.

6. *Kultivované vyjadřování*: u všech pořadů je dbáno na kultivovaný projev, srozumitelný dětskému divákovi
7. *Výchovná role*: pořady předávají hodnoty slušnosti a vzdělanosti, zaměřují se i na předávání vědomí o rozmanitosti české kultury a jazyka i jiných kultur, podporují v dětech činnost a pracovitost
8. *Podpora původní tvorby*: vysoká podpora rozvoje původní české tvorby pro děti
9. *Výběr zahraniční tvorby*: výběr kvalitních zahraničních pořadů, především vzdělávacích
10. *Aktivita a tvořivost*: pořady podporují vlastní aktivitu a činnost dětí
11. *Mediální výchova*: snaha o to, aby děti před televizí trávili jen přiměřené množství času, střídání bloků pro mladší a starší děti, podněcování k jiným činnostem
12. *Informace z pohledu dětí a pro děti*: v relaci Zprávičky, která vychází ze zpravodajství ČT, je určena pro starší děti, u mladších dětí je doporučeno sledování s rodiči, kteří jim mohou pomoci uchopit obsah
13. *Zapojení dětí, rodičů a odborníků*: děti i rodiče mají možnost obrátit se na tvůrce a podávat připomínky nebo náměty, program je také pravidelně konzultován s odborníky z různých oblastí
14. *Propojení televize a webu*: web mimo jiné nabízí možnost interaktivně komunikovat s tvůrci
15. *Vysílání bez reklam*: komerční sdělení se mohou objevit pouze ve formě sponzorských vzkazů a nikdy nemají obsah, který by mohl nepříznivě působit na děti

3.6 Shrnutí

Výzkumy ukazují, že hlavně mladší děti jsou televizním vysíláním snadno ovlivnitelné. Děti preferují televizi před jinými médii, protože jim umožňuje pasivní příjem zábavy. Významnou roli hrají v dětské percepci televize rodiče, kteří umožňují dítěti přístup k tomuto médiu a prostřednictvím spoludívání mohou výrazně ovlivnit přínos televize pro dítě.

V České republice upravuje vysílání pro děti několik zákonů. Česká veřejnoprávní televize (ČT) se navíc řídí Kodexem ČT, který vysílání pro děti upravuje v článku 2, a její stanice zaměřené pouze na dětského diváka ČT :D tento článek rozšiřuje v rámci

svých programových zásad. Závaznost těchto dokumentů se vztahuje na dětské pořady, tak jak jsou definovány Radou pro rozhlasové a televizní vysílání.

4 Metodologie

Práce vychází z předpokladu, že pořady se vzdělávacími prvky určené dané věkové skupině budou uzpůsobeny jejímu vývojovému stupni nejenom obsahem, ale i jazykovými prostředky. Cílem práce je analyzovat výrazné jevy verbální komunikace ve vybraném vzorku edukačních pořadů určených dětem ve věku od 4 do 8 let a na základě analýzy pak posoudit, zda komunikace v pořadech odpovídá vývojovému stupni cílového diváka. Analýza se zaměřuje na projevy moderátorů, herců, ale i animovaných postav, které jsou v jednom z pořadů plnohodnotnými konverzačními partnery.

4.1 Výběr pořadů

Pro analýzu byly zvoleny pořady se vzdělávací složkou, u nichž lze předpokládat snahu podávat dětem kvalitní informace vhodnou formou. Nabídku vzdělávacích pořadů pro děti značně rozšířilo spuštění dětské veřejnoprávní stanice ČT :D v létě roku 2013, která si jako jeden z cílů klade zprostředkování nových poznatků dětem v rámci svých pořadů z programové sekce zábavné vzdělávání i jiných.¹⁸ Jednotlivé pořady jsou navíc jednoduše k dohledání na internetových stránkách Děčka¹⁹ i v rámci i-vysílání ČT²⁰. Protože ostatní televizní stanice zařazují vzdělávací pořady pro děti do svého vysílání jen sporadicky a konkrétní pořady jsou zpětně těžko přístupné, rozhodla jsem se pro analýzu zvolit pořady z vysílání ČT :D.

Výběr konkrétních pořadů je založen na několika základních požadavcích: pořad musí pocházet z původní české produkce, cílovou skupinou jsou děti ve věku 4-8 let (v případě pořadu *Tamtam 4+*)²¹ a alespoň některé díly pořadu byly vysílány v roce 2014 (v době zadání práce) a jsou tedy dětem aktuálně přístupné. Další vodítkem pro výběr pořadů byla snaha o tematickou a stylovou rozmanitost.

4.1.1 Popis pořadů

Mistr E je pořad zařazený do zábavně vzdělávacího pilíře určený dětem od 4 do 8 let, tudíž mladší divácké skupině. Pořad se skládá ze 34 dílů, přičemž první díl byl na

¹⁸ Programové zásady Děčka. Česká televize. [online] <http://www.ceskatelevize.cz/decko-programove/filozofie-a-zasady/programove-zasady/>, dne 9. 7. 2015.

¹⁹ Děčko. Česká televize. [online] <http://decko.ceskatelevize.cz/>, 9. 7. 2015.

²⁰ ivysílání. Česká televize. [online] <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/>, 9. 7. 2015.

²¹ Programové zásady Děčka. Česká televize. [online] <http://www.ceskatelevize.cz/decko-programove/filozofie-a-zasady/programove-zasady/>, dne 9. 7. 2015.

ČT :D odvysílán 10. září 2013, poslední 24. června 2014. Na pořad volně navazuje pořad *(Vel)mistr E*, který je vysílán od září 2014.²²

„Bylo jednou jedno království. Jmenovalo se Království Etikety. Každý tu samozřejmě věděl, jak se ve všech možných i nemožných situacích správně chovat, jak být k ostatním ohleduplný a jak vždycky udělat právě to, co se má a co se sluší. Jenomže tohle království bylo jednoho dne zlým černokněžníkem začarované a všechno jeho vědění jakoby se do země propadlo. Jedině poradce krále Jarouše VI. (samozřejmě, že to byl poradce přes etiketu, jak taky jinak) směl putovat po světě, ovšem zakletý do animované podoby s věčným sídlem na obrazovce tabletu). A právě tenhle poradce, známý pod jménem Mistr E (tuhle roli vytvořil známý odborník na etiketu Ladislav Špaček, tentokrát ovšem ve zmiňované animované podobě), se jednoho dne seznámí s docela obyčejnou holkou Klárou, která se mu jeví být vyvolenou, aby Království Etikety ze zakletí vysvobodila.“²³

Takto představuje ČT :D dětem na svých webových stránkách hlavní zápletku cyklu *Mistr E*. Klára se v každém dílu vydává do *Království Etikety*, aby s pomocí zakletého *Mistra E* řešila nastalé problémy. Příběh je propojen i s reálným světem *Kláriny* rodiny, situace, které jsou řešeny v pohádkovém prostředí, jsou zakomponovány i do prostředí domáčího. V závěru každého dílu zadává Klára své rodině a divákům krátký kvíz doprovázený jednoduchými barevnými animacemi. Diváci mají za úkol zodpovědět tři až pět otázek, nabídnuty jsou tři možnosti odpovědi (a, b, c) a správná odpověď se po chvíli objeví na obrazovce napsaná (navíc ji Klára zopakuje).

Pořad *Tamtam* je zařazen do sekce zpravodajství a publicistika, protože jeho hlavní náplní je prostřednictvím krátkých reportáží zvát děti na zajímavé akce. Vzdělávací složka tohoto pořadu tedy není tak jednoznačně vymezena, ale jeho edukační přínos je nesporný. Pořad *Tamtam* vysílá ČT :D od 31. srpna 2013 dosud. Jedná se o týdenní magazín, který je v současné době vysílán každý pátek odpoledne a reprízován v sobotu ráno.²⁴

„Těpic! Vy ještě pořád nevíte, co dělat o víkendu? Nebo snad každý pátek čekáte, až co vám poradí Tamtam? Tak to je samozřejmě dobře, protože Venda s

²² Děčko: Mistr E. Česká televize. [online] <http://decko.ceskatelevize.cz/mistr-e>, 9. 7. 2015.

²³ Děčko: Mistr E. Česká televize. 10. 9. 2013 [online]<http://decko.ceskatelevize.cz/mistr-e>, 9. 7. 2015.

²⁴ Děčko: Tamtam. Česká televize. [online] <http://decko.ceskatelevize.cz/tamtam>, 9. 7. 2015.

*Kačkou toho mají pro vás každý týden připraveno fůru: výlety, muzea, divadla, koncerty, akce, atrakce, zoologické i botanické zahrady, hrady, zámky a spousty dalších tipů, jak si víkend užít aktivně a třeba při tom procvičit tělo i mozek. S Tamtmem můžete navíc každý týden i soutěžit a vyhrát, pokud se vám podaří správně zodpovědět záluďné otázky Kačky Brnkačky. No, a pokud náhodou přesně víte, co budete o víkendů dělat, neváhejte a podělte se o svůj tip na zajímavou akci nebo výlet s ostatními - v Tamtamu ho rádi zveřejníme. Tak na shledanou tam, kde se něco děje! Moderují Marek Němec a Míša Maurerová. Nazdár!*²⁵

Takto je představen pořad Tamtam na internetových stránkách Děčka v popisu připojeném k jednomu z odvysílaných dílů (popisy jsou po nějaké době aktualizovány). Pořad ve 20 minutách nabízí tipy na výlety na následující víkend, případně celý týden. Akce jsou představeny prostřednictvím krátkých reportáží doprovázených videi nebo fotografiemi. V závěru je vždy vyhlášena soutěžní otázka a vítěz z předchozího dílu. Nakonec následuje rychlý souhrn všech představených akcí. Každým dílem provází jeden z moderátorů a dvě animované postavičky: *Venda Vandr* a *Kačka Brnkačka*.

4.2 Výběr témat

Analýzu bylo možné pojmout z mnoha různých úhlů, od původního záměru zaměřit se postupně na všechny jazykové roviny jsem ustoupila, protože některé zajímavé jevy byly příliš komplexní, aby je bylo možné jednoznačně zařadit pouze do jedné jazykové roviny. Navíc například záznam jevů z foneticko-fonologické roviny by často vyžadoval jiný typ transkriptu, který by ovšem znesnadňoval práci s jevy na jiných rovinách. Konečná analýza je tedy sice strukturována ve snaze zachovat určitou posloupnost od nejjednodušších jevů ke složitějším, není však dělena na základě jazykových rovin.

Výběr konkrétních jevů pro analýzu byl nutně subjektivní. Zvolila jsem z pořadů takové jevy, které mi přišly vzhledem k vlastní zkušenosti s komunikací s dětmi ve věku cílového diváka výrazné a jejichž výskyt ve vybraných pořadech je s ohledem na teoretické poznatky nějakým způsobem signifikantní (viz 5). Na úvod analýzy se zabývám několika jevy užitého lexika, následuje rozbor frazémů, poznámky k intertextovosti, celková charakteristika projevu vybraných postav a analýza prostředků užívaných k navázání kontaktu mezi postavami a mezi postavami a diváky.

²⁵ Děčko: Tamtam. Česká televize. 31. 1. 2015 [online] <http://decko.ceskatelevize.cz/tamtam>, 9. 7. 2015.

U takto komplexních komunikačních událostí by pro rozbor však připadala v úvahu i jiná témata, která nejsou součástí této práce. Pozornost by mohla být věnována například nápadnému dloužení hlásek v některých slovech (za předpokladu rozšíření výzkumného vzorku pořadů).

4.3 Metoda transkriptu

Převážně kvalitativní rozbor vychází z přepisů jednotlivých pořadů vytvořených na základě transkripčního manuálu korpusu DIALOG²⁶. Ačkoli je tento manuál určen pro přepis televizních diskusních pořadů, s následujícími drobnými úpravami vyhovuje i účelům této práce.

- Pokud jedna osoba vystupuje ve dvou rolích, je užito pro každou z těchto rolí vlastní zkratky, pod kterou v transkriptu figuruje. Výjimkou je *Klárka/princezna Klárka* z pořadu *Mistr E*, která je v různých rolích stále stejnou osobou (cestuje mezi *Královstvím Etikety* a naším světem).
- Počáteční písmena proprií jsou zapisována s ohledem na pravidla pravopisu. Hlavním důvodem této změny je množství neobvyklých jmen, přezdívek, míst apod., jejichž vyhledání v transkriptu by zápisem malými písmeny bylo výrazně ztíženo.

Vzhledem k rozdílnému rozsahu jsem pro přepis zvolila dva díly pořadu *Tamtam* (20+20 minut) a tři díly pořadu *Mistr E* (11+12+13 minut). Pořad *Tamtam* uvádějí dva moderátoři, každý z vybraných dílů je moderován jiným z nich, navíc tematicky se jeden z pořadů týká pro děti významného svátku (Mikuláš, 5. 2. 2014) a druhý není spojen s žádnou specifickou událostí (ústředním tématem je jablko, 4. 10. 2014). V případě pořadu *Mistr E* jsem volila náměty, které jsou cílené spíše na mladší část předpokládané divácké skupiny, zároveň však nevylučují ani starší děti (používání slov prosím a děkuji (1. 10. 2013), chování na výletě do přírody (17. 6. 2014), návštěva lékaře (1. 4. 2014)).

Ukázky z transkriptu jsou součástí práce jako doklady rozebíraných jevů. Rozsáhlejší část transkriptu pořadů je součástí práce v přílohách I a II.

²⁶ KADERKA, P. – SVOBODOVÁ, Z. S: *Jak přepisovat audiovizuální záznam rozhovoru?: Manuál pro přepisovatele televizních diskusních pořadů*. [online] <http://ujc.dialogy.cz/?q=node/89>, 9. 7. 2015.

4.3.1 Seznam transkripčních zkratk

Ukázky v textu jsou označeny zkratkou konkrétního dílu. Pořad *Tamtam* buď jako TM (Mikuláš) nebo TJ (jablko) a pořad *Mistr E* jako MP (prosím a děkuji), MV (výlet do přírody), ML (návštěva lékaře).

V tabulce 1 jsou vypsány všechny transkripční zkratky užívané v přepisu pořadu *Mistr E*, přičemž v levém sloupci se vždy nachází transkripční značka pro roli, kterou jedinec ztvárňuje v našem světě a v pravém sloupci pro roli, kterou má v *Království Etikety*.

KL	Klára Hamáčková, princezna Klárka	ME	Mistr E, dřívější poradce krále v oblasti etikety, začarovaný, objevuje se na obrazovce tabletu
HO	Honza Hamáček, Klárčin bratr	PR	princ Jan
MA	Julie Hamáčková, maminka	KN	královna Julie, dříve bludička
	Jaroslav Hamáček, tatínek	KR	král Jarouš VI.
	Růžena Vomáčková, sousedka	VA	čarodějnice Vařenice Hrůzová
DE	Dědeček	BO	pan Bonifácio
	kamarád Mirek	CH	purkmistrův syn Chechtomír
TE	tetička Rozálie	SK	skřítek Helemeseužsmevlese
	pan Purkrábek, šéf tatínkova šéfa	DO	doktor (herec však v pořadu vystupuje i jako purkmistr)

Tabulka 1: Seznam transkripčních zkratk použitých v přepisu pořadu *Mistr E*.

Tabulka 2 zachycuje transkripční značky užívané při přepisu pořadu *Tamtam*, první dva řádky obsahují zkratky moderátorů, kteří se v pořadech střídají, zbylé dva řádky obsahují zkratky pro animované postavy v pořadu.

MA	Marek Němec, moderátor
MI	Michaela Mauerová, moderátorka
KA	Kačka Brnkačka, mluví Martin Písařík, animovaná postavička
VE	Venda Vandr, mluví Martin Písařík, animovaná postavička

Tabulka 2: Seznam transkripčních zkratk použitých v přepisu pořadu *Tamtam*.

5 Vlastní analýza

5.1 Specifika lexika

Jedním z kritérií při posuzování pořadů pro děti jsou jazykové prostředky, z bližšího popisu vyplývá, že za nejdůležitější složku pro analýzu považuje Rada pro rozhlasové a televizní vysílání používaný slovník²⁷.

Oba pořady předkládají velmi bohatou slovní zásobu. Syntagmatické²⁸ a paradigmatické²⁹ vztahy mezi jednotkami v rámci jednoho tématu umožňují dětem snadné pochopení významu jim neznámých lexémů³⁰ a rozšíření vlastní slovní zásoby. Prostředky užívané v rámci jednoho sémantického pole³¹ jsou značně variabilní, od vztahů synonymie (MP: *delikatesa* - *dobrota*), opozitnosti (TM: *randál* x *poklidný*), hyponymie – hyperonymie (ML: *nemoc*: *mor*, *svrab*, *neštovice*, *katar*), přes polysémii/ homonymii/ homofonii (TJ: *trouba*), paronymii (TM: *Žižka* x *šiška*) až k lidové etymologii (TJ: *Žebrák*: *žebrat* x *žebro*) a různým obrazným pojmenováním (MP: *kouzelná slůvka*, *Vařenice Hrušová*). K bližšímu rozboru jsem zvolila několik oblastí. V první řadě mě budou zajímat lexikální prvky řeči orientované na dítě, dále se pak zaměřím na způsob práce s termíny, lexémy cizího původu a lexémy z periferie slovní zásoby³², nakonec se podívám na tvorbu nových lexémů.

5.1.1 Lexikální prvky řeči orientované na dítě

Ačkoli nelze mluvit o redukci lexikální variability (5.1.1), je možné v pořadech nalézt jiné prvky řeči orientované na dítě (viz 2.1.4).

V pořadu *Mistr E* se nejvíce vyskytují modifikace osobních jmen a to v komunikaci mezi dospělými (*Julča*, *Jára*), mezi dětmi (*Míra*) i mezi dospělými a

²⁷ Stanovisko Rady pro rozhlasové a televizní vysílání: pořad pro děti. 17. 3. 2013 [online] http://www.rrtv.cz/cz/static/metodiky/Stanovisko_porad_pro_deti.pdf, dne 9. 7. 2015.

²⁸ Syntagmatické významové vztahy: vztahy mezi jednotkami, které se ve větě mohou spojit. (Hladká in *Příruční mluvnice češtiny*, 2008, str. 79)

²⁹ Paradigmatické významové vztahy: vztahy mezi jednotkami, které lze ve větě dosadit na stejné místo. (Hladká in *Příruční mluvnice češtiny*, 2008, str. 79)

³⁰ Lexém: abstraktní formálně-významová jednotka slovní zásoby nadřazená všem svým manifestacím v řeči (Rusínová in *Encyklopedický slovník češtiny*, 2002, str. 242)

³¹ Sémantické pole: tvoří výrazy z jednoho sémantického okruhu (had-zmije-syčet). (Čechová in Čechová a kol., 2000, str. 44-45)

³² Jádro slovní zásoby tvoří slova pojmenovávající nejdůležitější skutečnosti běžného života, většinou nejstabilnější jednotky. Na opačném konci škály jsou slova z periferie lexikálního systému, málo frekventované lexikální jednotky. (Hladká in *Příruční mluvnice češtiny*, 2008, str. 92-93)

děťmi (*Honzík, Klárka*). Zajímavé jsou i přezdívky, které v pořadu vytvoří *princ Jan* a *Chechtomír* pro čarodějnic *Vařenici Hrůzovou: Hrůzovka* (MP), *Hrůzice* (ML).

V pořadu se objevuje i deminutivnost a to především v projevu čarodějnice *Vařenice* (př. 1) a *tetičky Rozálie/skrítka Helemeseužsmevlese* (př. 2). U ostatních postav není příliš rozvinutá s výjimkou lexémů označujících rodinné příslušníky (KL: *tetička*, KR: *synek*) a situací, kdy je účelem zdůraznit malou velikost/množství/závažnost apod. (KN: *maličká princeznička*, KL: *trošičku, otázečky*).

př. 1 (MP)

VA: ale Jaroušku to je kuře na bylinká:ch saturejka bazalička šalvěj kmín a dokonce kozlík ((zvedá poklop a drží poklop))

př. 2 (ML)

SK: Julčo no to je dost že voláš holka my sme u doktora co he kolínko ale to mám jako laňka Honzík, e to je jeho máma

Mimo výše uvedené příklady se objevují i další deminutiva, která jsou však již poměrně ustálená a nedá se říct, že by byla užívána za účelem přiblížit řeč dětskému divákovi. Například spojení *kouzelná slůvka/slovička* (MP) je běžně užíváno pro označení lexémů *prosím* a *děkuji* (korpus SYN2010 nenabízí žádný případ spojení *kouzelné slovo* a *prosím* nebo *děkuji*, na rozdíl od spojení s *kouzelné slovo/slůvko*). Slovní spojení *dráček Soptík* (MV) zase odkazuje na název pohádkové postavy (nikoli *drak Soptík*), lexém tedy není zdrobnělý pro účely komunikace v pořadu *Mistr E*.

I pořad *Tamtam* využívá modifikace vlastních jmen a to převážně při oslovování postavy *Vendy Vandry* (*Venouš, Venda, Venoušek*), jména *Kačka* a *Míša* jsou sice také již domácími modifikacemi původních tvarů, ale v pořadu jsou tyto postavy oslovovány stále stejnou formou jména.

Deminutiva se v pořadu *Tamtam* objevují převážně v projevu *Vendy Vandry* a slouží ke zvýšení expresivity jeho sdělení (př. 3), spolu se specifickými kvalitativními a kvantitativními lexémy (*príma, děsná (piplačka), pidi, parádní*). Podobné lexémy se v menší míře objevují i v projevu ostatních mluvčích (př. 4).

př. 3 (TM)

KA: musíš si uvědomit že tohle sou lidové betlémy

VE: to jako že je v nich fůra lidiček,

př. 4 (TJ)

MI: já vím já vím jenom sem si od babičky přivezla ze zahrádky tahle voňavá krásná jablíčka a dostala sem vám tak hrozitánskou chuť na štrúdl

Nejčastějšími prvky řeči orientované na dítě jsou v obou pořadech hypokoristika. V menší míře se objevují i deminutiva označující jiné jevy. Ačkoli je pořad *Tamtam* určen širší skupině diváků (včetně starších dětí), je v něm deminutivnost častější a zároveň se objevují i specifické kvalitativní a kvantitativní lexémy.

5.1.2 Práce s termíny, lexémy cizího původu a lexémy z periferie

Ve vzdělávacích pořadech se nelze vyhnout lexémům, které jsou dětem zcela neznámé. Problémy budou tvořit především odborné termíny a lexémy cizího původu, které se nutně objeví při seznamování se složitějšími např. vědeckými tématy. Trochu jiná situace nastává v případě užívání lexémů vzdálenějších od centra slovní zásoby. Tam se obeznámenost dětí bude lišit především v důsledku vlivu okolí/rodiny a s ohledem na různé zájmy jednotlivců.

Samotný lexém etiketa nejspíše nepatří do slovní zásoby většiny předškoláků a školáků, ale je vysvětlován prostřednictvím ústřední písničky pořadu *Mistr E* na začátku, na konci a často i v průběhu každého dílu. Navíc vymezení obsahu pojmu je vlastně náplní konkrétních dílů. Samotná témata pořadu většinou nevyžadují příliš specifickou slovní zásobu, přesto se občas vyskytnou problematické výrazy, především lexémy cizího původu (*konference, ingredience* apod.).

Některé lexémy jsou představeny pouze na základě obrazového materiálu (*herbář*). Vzhledem k formátu pořadu je však častější kontextové vymezení. Ať už na základě aktivity účinkujících nebo místa, kde se nacházejí (př. 5). Objevují se i spojení s lexémy, které dítěti evokují známé členy dané kategorie (př. 6).

př. 5 (ML)

SK: ale princ má nějaký katar či co

VA: jo

PR: ((kašle))

SK: no.

př. 6 (ML)

VA: [...] běž dál běž dál nebo od toho chlapce něco chytíš ten má určitě mor svrab a neštovice

Spíše výjimečné a velmi příznakové jsou lexémy v cizích jazycích (*Eritronium Denscanis*), jejichž význam není vždy přeložen. Objevují se i počestělé cizí lexémy, které jsou v jazyce již delší dobu a vyznačují se vysokou expresivitou (*herberk, dištanc*). Jsou typické pro projev starších mluvčích (*Vařenice, dědeček/pan Bonifácio*) a často jsou spojeny s emočně vypjatými situacemi.

Nevysvětlena jsou však i další slova, jejichž odvození z kontextu může být pro děti obtížné převážně proto, že mohou mít jiné zkušenosti, než předpokládají tvůrci, nebo je kontext příliš obecný (*rentgen, panoramata*). V příkladu 7 se objevuje lexém *konference*, který sice bude známý dětem, jejichž rodiče jsou například obchodními zástupci či lékaři, ale nejspíše nic neřekne dětem řemeslníkům.

př. 7 (ML)

KL: tak vařící zas není hele táta musel na konferenci máma za babičkou vrátí se až pozdě večer (..) to vydržíš

Pořad *Tamtam* zasahuje do velkého množství různorodých oblastí, protože se snaží poskytnout co nejrozmanitější nabídku volnočasových aktivit. To s sebou nese i nutnost užívat poměrně specifické lexémy.

Audiovizuální média umožňují snadnou prezentaci odborných názvů vynálezů, výrobků a výtvorů společně s obrazovým doprovodem. Toho využívá pořad *Tamtam* např. u lexémů *Vandergráfův generátor* (TM) nebo *autoportrét* (TM). Obrazovou prezentaci pak často doplňuje i další slovní vysvětlení či upřesnění podrobností. U abstraktních lexémů nebo lexémů zahrnujících větší množství předmětů narůstá význam slovního popisu (*mobiliář, živý betlém*). Velmi často nastává situace, kdy odborný název užije *Kačka Brnkačka* nebo některý z moderátorů a *Venda Vandr* na jejich repliku reaguje chybnou interpretací tohoto pojmu (objevují se i prvky lidové etymologie) nebo otázkou požadující vysvětlení (př. 8).

př. 8 (TM)

KA: zámek Lešná je výjimečný i tím že je vybaven původním mobiliářem

VE: mobiliář co to má být nějaký starý automobil?

KA: mobiliářem se myslí zařízení neboli vnitřní přenosné vybavení

V případě, že lexém neoznačuje konkrétní předmět, je kromě slovního popisu v některých případech využívána i demonstrace významu. V příkladu 9 je demonstrován *internetový slang*, podobně je lexém *rekapitulace* v každém díle následován shrnutím obsahu pořadu.

př. 9 (TJ)

KA: imhaggendvpck

VE+MI: co se ti stalo Kačko,

KA: rofl aneb ro:ling on d flo:r la:fing neboli válím se na zemi smíchy

VE: ale vždyť se vůbec nesměješ

KA: směju se ale virtuálně a předtím jsem říkala něco ve smyslu podle mého skromného názoru opravdu skvěle zahraná hra gratuluju právě sem vám předvedla internetový slang moji milí

Lexémy mohou být vysvětleny i za pomoci synonym (př. 10) nebo kontextově souvisejících pojmů. Například lexému *biflovat* předchází slovo *nacvičit*. Kontextově zapojený je třeba pojem *folklorní soubor*, který ve výčtu následují slova *zpěvačka*, *cirkus*, *kapela*.

př. 10 (TJ)

VE: [...]ve světě větrů vitrů vili vrtulózním no prostě ve světě počítačových her[...]

I přesto, že pořad *Tamtam* pracuje s dětem pravděpodobně neznámými lexémy mnoha vhodnými způsoby, objevují se i lexémy, které nejsou vůbec vysvětlovány, přestože mohou dětem dělat potíže (*kalvádos*, *klaustrofobie*), včetně několika spojení v cizích jazycích, která nejsou přeložena, i když kontextově zapojena jsou (*for games*: hrané počítačových her, *mnogaljeta*, *mnogaljeta živijó*: blahopřání, slavit něco).

5.1.3 Nové lexémy

Kromě toho, že pořady používají množství neobvyklých slov a slovních spojení, objevují se i lexémy, které nabývají nových významů, a dokonce i zcela nové lexémy.

Pořad *Mistr E* je velmi kreativní převážně při vytváření jmen postav. Jméno skřítky *Helemeseužsmevlese* bylo vytvořeno skládáním slov celé výpovědi. *Vařenice Hrůzová* je čarodějnice, zatímco její příjmení odkazuje ke strašení, novotvar *Vařenice* vznikl odvozováním od základového slova *vařit*, přičemž přípona *-ice* odpovídá příponě v lexému *čarodějnice*. Jméno *Hrůzová* se stává základovým slovem pro tvoření dalších přezdivek (*Hrůzice*, *Hrůzovka*). Další jméno-neologismus je složenina *Chechtomír*, jméno kamaráda prince *Jana*, které kopíruje jiná běžná jména (*Slavomír*). Občas se neologismy objeví i v samotném pořadu (*kýchárna*: místo, kde se kýchá, vytvořené jako protiklad k *čekárně*: místo, kde se čeká, př. 11).

př. 11 (ML)

KL: jeden z pacientů v čekárně kýchá smí se to (.) za a: jistě pokud tam není místnost s nápisem kýchárna (.) za bé ano ale musí kýchat do kapesníku aby nenakazil ostatní (.) za cé ne kašlem a kýcháním bychom mohli budít usínající pacienty (..) správná odpověď je bé ano ale musí kýchat do kapesníku aby nenakazil ostatní

Název pořadu *Tamtam* je neologismus vytvořený skládáním, který má evokovat cestování (*tam anebo tam*). Stává se základovým lexémem pro další odvozování *Tamtamáci*, *Tamtamačky* apod. Skládáním je vytvořen i přídomek *Vidělajsempopelkudvacetkrát*. Obdobný přídomek *Superpřísná* je tvořen za pomoci prefixoidu (*super-*) Zajímavá jsou i jména animovaných postavíček, *Brnkačka* a *Vandr*, která jsou odvozena z jejich charakteristik.

5.2 Funkce frazémů³³

Z hlediska stupně vývoje cílového diváka jsou frazémy poněkud kontroverzní (viz 2.1.2), přesto jsou výraznou složkou obou pořadů. Thorová (2015, str. 233) uvádí, že ve stejném období, kdy jsou děti schopné sémantické analýzy, již také citlivě reagují

³³ Frazém je ustálená kombinace alespoň dvou slovních forem, která má celistvý význam a kde alespoň jeden z prvků je v dané funkci omezen pouze na tuto kombinaci. Dichotomie frazém x idiom, odkazuje k formální (frazém) a významové (idiom) stránce frazeologické jednotky. (Čermák in *Encyklopedický slovník češtiny*, 2002, str. 71)

na kontext sdělení, který je podle Čermáka (2007, str. 39) klíčový pro význam frazémů. V této kapitole se pokusím přiblížit, jaké typy frazémů jsou v pořadech užívány a jakým způsobem je s nimi zacházeno.

Počet frazémů v replikách ve vybraném vzorku pořadů variuje od necelých 5 % replik v pořadu ML k přibližně 9 % replik v pořadu MV, přičemž v některých replikách se objevuje frazémů více (viz př. 13). Vzhledem k tomu, že *Mistr E* je hraný pořad imitující různé denní situace a prostředí, frazémy jsou do něj začleněny přirozeně do běžného dialogu. To zapříčiňuje i výskyt některých méně obvyklých typů frazémů jako jsou např. dialogické frazémy (př. 12)

př. 12 (MP)

KL: prosím,

HO: kalhoty nosím slíbilas to a kromě toho pořád okupuješ tablet vůbec sis ho nevypla

Hlavní funkcí frazémů v pořadu *Mistr E* je aktualizace³⁴ projevu. Někdy mohou frazémy navíc odkazovat na některé z předchozích témat a přitahovat k němu pozornost diváků. V příkladu 13 se v *dědečkově* replice objevují hned tři frazémy za sebou, přičemž dva z nich jsou užity ve vztahu k názvu rostliny, o které se mluvilo dříve.

př. 13 (MV)

DE: to je kandík psí zub. ale: já mám nápad. my se vypravíme na výlet vezmeme si něco a zoubek no a to by v tom byl čert abych se tomu kandíku psímu zubu nepodíval na zoubek

Frazémy v tomto pořadu nejsou příliš často reflektovány komunikačními partnery, jsou spíše přirozenou vlastností projevu některých postav. Pokud je frazém reflektován, je to často ve spojení s jeho doslovnou interpretací. V př. 14 je smyslem reflexe frazému pokárat *dědečka* za hlasité brzké probuzení, zároveň má *maminčina* replika vyvolat pobavení u diváků.

př. 14 (MV)

DE: no hola hola pří:roda volá.

MA: eh nemohla by volat trochu tišeji dědo,

³⁴ Aktualizace: záměrná odchylka od standardního užívání jazyka, obrací pozornost ke sdělení, je zdrojem estetického zážitků, může však sloužit i k hierarchizaci informace. (Jelínek in *Encyklopedický slovník češtiny*, 2002, str. 31)

Kvantifikovat počty frazémů v pořadu *Tamtam* je prakticky nemožné vzhledem k vysokému počtu výrazů, u nichž se těžko určuje, zda je lze již zařadit do některé třídy frazémů nebo nikoliv (TM: *navodit atmosku/atmosféru*). Spíše než jednotlivé typy frazémů, které varíují od neslovesných frazémů (TJ: *samá voda*), přes ustálená přirovnání (TM: *jako z pohádky*), ke slovesným (TJ: *je to co by kamenem dohodil*) a větným (TM: *Nechci ti do toho lézt.*) frazémům, je zajímavá jejich distribuce napříč pořadem. Frazémy v tomto pořadu nemají pouze funkci ozvláštňení projevu, ale objevuje se i výrazná úloha pragmatická. Mnohé frazémy totiž slouží jako prostředek k posunům mezi tématy. V tomto oddíle jsou frazémy rozděleny na základě jejich reflexe ostatními účastníky konverzace do dvou skupin: frazémy pouze aktualizující projev a frazémy s pragmatickou funkcí posunu mezi tématy.

Za základní funkci frazémů můžeme považovat aktualizaci projevu. V pořadu *Tamtam* se frazémy, které mají ozvláštňit promluvu, objevují na mnoha místech. Mnoho z nich není doslovně interpretováno ani nijak reflektováno a neplní tudíž výše zmíněnou přídatnou pragmatickou funkci posunu tématu. Nejčastějším typem jsou v tomto případě frazémy nevětné, výjimkou však nejsou ani různé typy větných frazémů (př. 15).

př. 15 (TJ)

KA: pojďme se vypravit rovnou na Točník ze Žebráku je to coby kamenem dohodil [...]

Frazém v př. 16 je zajímavý svým implicitním ironickým významem. Vzhledem k tomu, že mladší děti v cílové skupině diváků mají ještě problém s pochopením ironie i frazémů (viz 2.1.2) nepovažují tuto repliku za vhodně zvolenou.

př. 16 (TM)

KA: to bude asi Vendův seznam přání pro ježíška on je takový troškař

Druhou skupinou frazémů v pořadu *Tamtam* jsou frazémy, které slouží k posunům mezi tématy. Nejobvyklejší je pořadí frazém – doslovná interpretace frazému, nebo některé jeho složky (př. 17).

př. 17 (TJ)

MI: to já se teda se svýma znalostma počítačových her můžu jít rovnou zahrabat.

VE: *jestli máš chut' se zahrabat pojd' se mnou navštívit černouhelný důl tam byli na hrabání machři*

Reverzní užití frazému se objevuje méně často, jedná se vlastně o zpětné odkázání na některou složku daného frazému užitou dříve v doslovném významu (př. 18). Někdy v těchto případech odkazuje frazém na téma, které bylo zmíněno v jiné části pořadu, a klade tak velké nároky na dětskou paměť nebo schopnost asociace různých pojmů (*Popelka – oříšek*).

př. 18 (TM)

KA: *dobře nacvičím si Vodníka od Karla Jaromíra Erbena em šiju šiju si kabátek*

VE: *a se mnou zas šijou všichni čerti ať se Ká:ča bifluje ale já chci někam vyrazit*

Oběma pořadům je společná určitá kreativita ve spojitosti s frazémy. V pořadu *Mistr E* (MP) dochází například ke vzniku přirovnání *mít hlad jako král* (x *vlk, herec*). Ve významu *mít velký hlad* jej pronáší postava *krále Jarouše*, na tuto repliku reaguje *princ Jan* již běžným frazémem *mít hlad jako vlk*. Kontextově podmíněnou úpravu frazémů lze nalézt i v pořadu *Tamtam*. V situaci, kdy se dárky od Mikuláše nachází v pytli, pronáší postava *Kačky Brnkačky* repliku odkazující k frazému *Je to v pytlí!* ve smyslu *Je to zmařené.*, tento frazém však modifikuje tak, že může být interpretován i doslovně (př. 19).

př. 19 (TM)

VE: *a co ta naše mikulášská nadílka?*

KA: *přesně nebo to zamluvíme a zůstane to v pytlí*

Pro zhodnocení vhodnosti užití frazémů je nezbytné vzít v úvahu formát pořadů. Zatímco pořad *Tamtam* svým formátem vybízí ke sledování s rodiči (nebo jinými dospělými), pořad *Mistr E* je na první pohled vytvořen tak, aby nebyla účast dospělých nutná. Ačkoli je tedy koncentrace frazémů v pořadu *Tamtam* vyšší dá se předpokládat, že pokud bude dítě zmateno, bude se mít koho doptat, a neztratí tak přehled. Přesto se domnívám, že by bylo vhodné užívání frazémů v pořadu *Tamtam* omezit, aby byl pořad pro mladší diváky srozumitelnější. Pořad *Mistr E* pracuje s frazémy odlišně. Jejich pochopení není zásadní pro sledování vývoje děje (na rozdíl od pořadu *Tamtam*, který

frazémy využívá k přesunům mezi tématy) a ke správné interpretaci přispívá i situační kontext jejich užití.

5.3 Intertextovost³⁵

Jednou z výhrad, kterou má K. Šebesta (2005, str. 54) vůči médiím³⁶ je to, „že odrazují děti a dospívající od kvalitní kultury a vedou je k méně hodnotné kultuře masové, konzumní, od tradiční kultury domácí k nivelizované mezinárodní (a tím úpadku národních tradic), od vlastních kulturních aktivit k pouhému pasivnímu konzumu.“. Z hlediska předávání „kvalitních“ kulturních hodnot je proto zajímavé, jak pořady pracují s intertextovostí. Pokud jsou dětem vhodně zprostředkovány informace o dalších zdrojích zábavy a poučení, dle mého názoru k nim najdou cestu spíše, než kdyby tyto zdroje měly vyhledávat samostatně.

Pořad *Mistr E* nenabízí příliš možností odkazovat na jiné texty, přesto i v něm lze pozorovat určité rysy intertextovosti. Objevují se především lidové písně a případně i krátké básně, které jsou prezentovány jako součást běžných denních činností (např. písnička zpívaná při pochodu na výletě (MV)), někdy se dokonce stávají pobídkou k další interakci (př. 20).

př. 20 (MP)

KL: pekla vdolky z bílé mouky sypala je perníkem házela je Honzíkovi otevřeným okýnkem ((stele si postel))

HO: já ségra to bys mohla hod' po mě buchtou ((otevívá dveře do pokoje a vchází))

KL: a celou picu bys nechtěl,

Velmi zajímavé je odkazování k imaginárním zákonům, jejichž obsah kopíruje platné zákony a vyhlášky ČR. V příkladu 21 je parafrázován článek 20 zákona 289/1995 sb., tzv. lesního zákona³⁷.

³⁵ Vázanost textu na jiné texty, ale i všeobecné znalosti a hodnoty sdílené jistým jazykovým společenstvím. (Nekula in *Příruční mluvnice češtiny*, 2008, str. 657)

³⁶ K. Šebesta pojem média nespécifikuje, pojem užívá ne zcela systematicky pro soubor všech médií i pro určitý výběr z těchto médií (médiá odvádějící od kvalitní kultury).

³⁷ Zákon 289/1995 sb. [online] <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-289>, 20. 7. 2015.

př. 21 (MV)

BO: to je fakt královský požární zákon říká že mezi ohněm a okrajem lesa musí být dištanc nejmíň 50 metrů

Rozmanitější intertextovost lze pozorovat u pořadu *Tamtam* a to převážně z důvodu jeho větší tematické flexibility. Podobně jako v předchozím případě se objevují lidové písničky spojené s běžnou činností (např. zpívání při loupání jablek (TJ)). Dále se vyskytují imitace částí internetových článků, které ze svého tabletu předčítá animovaná postavička *Kačka Brnkačka* (př. 22).

př. 22 (TM)

KA: moje řeč svatý Mikuláš z Myry žil ve třetím až čtvrtém století pro velké množství zázraků které se staly jeho přičiněním se mu říkalo Mikuláš Divotvůrce byl patronem námořníků obchodníků studentů dětí ((čte z tabletu))

V rámci reportáží jsou příležitostně představovány i knihy pro děti a dospělé, případně postavy z nich. V reportáži o výstavě Josefa Lady (TM) se objevuje odkaz hned k několika literárním hrdinům, kocourem Mikešem počínaje, vojákem Švejkem konče. I mimo reportáže jsou zmiňována díla různých autorů. Jako dárek od Mikuláše dostává *Kačka Brnkačka* první svazek *Velkého slovníku naučného* (TM). Ve stejném dílu pořadu se objevují krátké citace dvou pro děti poměrně nezvyklých básní *Vodníka* od *Karla Jaromíra Erbena* a *Ostravy Petra Bezruče*. Básně jsou do pořadu zařazeny jako básničky pro recitaci Mikulášovi (př. 23).

př. 23 (TM)

KA: ehm ehm Petr Bezruč Ostrava sto roků v šachtě žil mlčel jsem

MA: Kačko: Kačko:

KA: připravuju si básničku pro Mikuláše Marku ten výlet mě inspiroval

MA: emm já ti do toho nechci ňák lézt ale nebylo by lepší ee něco pohádkového ňáká říkanka třeba

KA: dobře nacvičím si *Vodníka* od *Karla Jaromíra Erbena* em šiju šiju si kabátek

Oba pořady zprostředkovávají dětem kontakt s lidovou slovesností a nabízí kontexty, kdy je možné její znalost využít. Zařazení jednoduchých básniček a písniček do pořadů reflektuje jejich velkou oblibu hlavně u předškoláků (viz 2.1.2). Pořad *Tamtam* navíc děti seznamuje s některými autorskými slovesnými díly. Projevuje se zde tendence předpokládat, že minimálně předškolní skupina diváků bude tento pořad sledovat spolu s dospělými, kteří budou dítěti schopni doplnit potřebné informace (např. co je to naučný slovník).

5.4 Charakteristické rysy odlišující projevy jednotlivých mluvčích

Celková stylizace projevu významně utváří charakter některých postav. V tomto oddíle se zaměřím na projev jednotlivců, u nichž lze vysledovat výrazné individuální rysy.

Pořad *Mistr E* pracuje s dvěma paralelními světy. Postavy v reálném světě mají svého dvojníka v *Království Etikety*, pro podtržení této dichotomie je užíván i specifický styl projevu některých mluvčích. Obecně jsou však projevy většiny mluvčích poměrně málo diferenciované a odpovídají běžně užívanému jazyku.

Dědeček/pan Bonifácio je starý moudrý pán, který má spoustu zkušeností. Jeho projev je rozvážný a obsahuje velké množství méně obvyklých výrazů, včetně cizích slov a termínů. Charakteristické je i nadužívání frazémů. Jeho repliky jsou výrazně intonačně členěny (př. 24).

př. 24 (MV)

DE: no protože se musí nakrmit. podojit. vykydat. příroda neví, co je víkend.

Paní Vomáčková/Vařenice Hružová je rádoby všeznalá dáma, která se snaží působit dojmem, že všemu rozumí. Její projev je nedbalý a často nespisovný, charakteristický neobvyklou slovtvorbou a slovní zásobou (*lekvár*, *herberk*). Vzhledem k nedostatečným znalostem plete výslovnost cizích slov (př. 25) i výklad frazémů (př. 26).

př. 25 (MP)

VA: [oj chacha že už jste všichni] nedočkaví co? ale to se teď pomějete to vám řeknu tak tady prosím to je jemné bylinkové blé hh té ee čajíček ((přiváží sebou jídelní vozík))

př. 26 (MV)

KN: vítej Klárko vypadá to že deš za pět minut dvanáct

VA: cože? to už je t- šmankote tolik hodin tak omladino pozor přestaňte mudrovat a [vyrážíme]

Tetička Rozálie/skrítek Helemeseužsmevlese je dobrosrdečná, trochu zbrklá, někdy „poťouchlá“ postava. Všechna specifika jejího projevu se odvíjejí od skutečnosti, že většinou mluví ve verších. To s sebou nese specifickou morfologii, slovní zásobu i větnou stavbu (př. 27).

př. 27 (ML)

SK: poděkovat se vážně sluší pomůžeme taky až příště zas vás nemoc zkruší

V pořadu *Tamtam* se zaměřím na specifika projevu obou animovaných postavicek, které jsou stálými průvodci pořadem a na rozdíl od moderátorů, kteří využívají celou škálu jazykových prostředků, je jejich projev v některých oblastech poměrně specifický.

Kačka Brnkačka je sečtělá, trochu líná a zároveň nadšená fanynka moderních technologií. Zná odpověď na každou otázku a ráda to dává najevo (př. 28). Její povaha je podpořena specifickou stylizací projevu, která má podtrhovat její inteligenci. Repliky *Kačka* pronáší pomalu a plynule, huhňavým hlasem. Drží se téměř výhradně spisovné češtiny. Její slovní zásoba je bohatá a často zasahuje do roviny méně obvyklých až knižních výrazů a obrátů. Právě v jejím projevu se nejvíce objevují slova cizího původu. Často užívá opisná víceslovná, někdy i obrazná pojmenování (př. 29). Prostřednictvím *Kačky Brnkačky* tvůrci působí na dnešní „počítačovou generaci“ dětí. Ukazují, že počítač/tablet mohou být zdrojem nejen zábavy, ale i poučení, stejně jako knihy. Navíc předkládají alternativy k povalování se doma, které mohou zaujmout i ty největší lenochy (př. 30).

př. 28(TJ)

KA: copak polévka ale to blahopřání mi vrtá hlavou

MI: to asi proto že je na řadě soutěž a budeme gratulovat dnešnímu výherci

KA: já spíš přemýšlím jestli je vůbec k čemu blahopřát protože minulá otázka byla proklatě snadná ostatky svatého Václava jsou přece uloženy v chrámu svatého Víta v Praze

př. 29 (TM)

KA: tohle sice nejsou plody jabloně ale za to sou to plody vědění takže to vyjde na stejno

př. 30 (TJ)

VE: v zoo se prý má dobře jenom prý lituje že nemůže taky občas vyrazit někam na vandr být celý život za plotem hrozná představa

KA: s tabletem knihami a měkkou postýlkou si to představit dokážu

MI: já myslím že je občas důležité podívat se na druhou stranu plotu [...]

Venda Vandr představuje protipól k postavě *Kačky Brnkačky*. Je to činorodý, zbrklý kluk, který miluje pohyb a každá chvíle strávená doma je pro něj ztráta času. Jeho znalosti odpovídají přibližně znalostem dětského diváka, proto je to právě on, kdo se doptává na cizí slova a termíny, případně je rovnou špatně interpretuje a nechává se opravovat (př. 31). Jeho projev je rychlý, dynamický a ne vždy spisovný (př. 32). Často používá citoslovce a částice. Jeho slovní zásoba se skládá z moderních, někdy až slangových výrazů. Užívá spíše kratší věty a jednoduchá souvětí. *Vendův* projev připomíná dětský slang tak, jak jej definuje Vágnerová (2000, str. 161) a usnadňuje tak dětem identifikaci s touto aktivní postavičkou.

př. 31(TM)

KA: musíš si uvědomit že tohle sou lidové betlémy

VE: to jako že je v nich fůra lidiček

KA: ne jako že jejich autoři čerpali inspiraci pro krajinu i postavy ze svého okolí a propojovali ji s biblickým příběhem

př. 32 (TJ)

VE: ale zapovídal jsem se s hyeňákem Zoltánem správnej týpek nechává vás pozdravovat

5.5 Interakce mezi participanty komunikační situace

Pro televizní pořady jsou typické dvě skupiny participantů: mluvčí (účinkující pořadu) a posluchači (diváci). Aktivní roli v komunikaci mají především účinkující pořadu, ačkoli se objevují i situace, kdy do komunikační situace mohou zasáhnout v omezené míře i diváci. Aktivními účinkujícími se stávají např. při telefonátu do studia. Trochu jinou roli mají diváci účastníci se komunikace např. prostřednictvím dopisů a emailů, které jsou v pořadu parafrázovány (popř. citovány). Na rozdíl od první skupiny nemohou vůbec ovlivnit další vývoj komunikace. Dětský divák má ještě problém s dlouhodobým udržením pozornosti (viz 2.3) a udržet jeho zájem tedy není jednoduché. V této části se budu zabývat tím, jaké kontaktní prostředky³⁸ jsou užívány v rámci dialogické konverzace mezi účinkujícími pro udržení přehledu, a tím, jak je navazován kontakt se samotným divákem.

5.5.1 Kontaktní prostředky užívané mezi účinkujícími

V pořadu *Mistr E* je zdaleka nejčastější přímé navazování na repliku komunikačního partnera nebo odkazování pomocí zájmen *ty*, *vy*, inkuzivního³⁹ *my* a k nim adekvátních tvarů sloves (př. 32). Jako kontaktní prostředky se v pořadu objevují i slovesa v imperativu (viz př. 33).

př. 32 (MP)

VA: ale jak jinak já sem nečarovala

KN: =Vařenice

VA: já tedy ne

KR: já vím ne: jídlo ale království Etikety je začarované my nevíme co se patří v tom to vězí my nevíme

Vzhledem k poměrně velkému množství postav má velký význam i oslovení vlastními jmény ve vokativu (př. 33), případně i jinými lexémy specifikujícími

³⁸ Jazykové prostředky, jejichž pomocí se autor snaží vzbudit a udržet pozornost a zájem adresátů v průběhu komunikace. Případně i naznačit ukončení kontaktu. (Čechová, 2000, str. 368)

³⁹ Inkuziv (inkuzivní plurál) je termín označující takovou 1. osobu plurálu, která v sobě za a) zahrnuje mluvčího a adresáta a za b) zahrnuje mluvčího, adresáta a další množinu osob. (Štícha in Encyklopedický slovník češtiny, 2002, s. 299)

jednotlivce (*princ, děda*), výjimečně i v jiných pádech (př. 34). Význam vlastních jmen narůstá v situacích, kdy komunikační partner není přímo přítomen na obrazovce (*telefonování*).

př. 33 (MP)

KR: počkej mlč dej to sem Vařenice haha

VA: dej si dej si Jarouši ((podává králi talíř s jídlem))

př. 34 (ML)

HO: ségra mně je špatně tak slyšíš, ségra ((leží nemocný v posteli))

Jako další typ kontaktového prostředku se objevuje přitakávání replice partnera, ať už prostřednictvím plnovýznamových slov či částic typu *hm, ehm*. V př. 35 se navíc objevuje i opakování části repliky partnera a sekvence otázka-odpověď (další poměrně časté prostředky navazování kontaktu mezi postavami).

př. 35 (MP)

VA: ale Jaroušku to je kuře na bylinkách saturejka bazalička šalvěj kmín a dokonce kozlík ((zvedá poklop a drží ho))

KR: kozlík taky?

VA: hm taky

Kontaktové prostředky v pořadu *Tamtam* jsou velmi podobné, jako v pořadu *Mistr E*. Objevuje se přímé navazování na repliku, navazování kontaktu pomocí zájmen a k nim adekvátních sloves.

Na rozdíl od pořadu *Mistr E* je výrazně častější oslovení jmény ve vokativu, i přestože má pořad pouze tři účinkující (př. 36). V pořadu TJ se například oslovení jménem ve vokativu objevuje téměř ve 20 % replik zaznamenaných v prepisu (26 replik z celkového počtu 136).

př. 36 (TJ)

KA: musím přiznat že i mně ses Míšo do vkusu trefila korunka nejhezčí princezny plesu bude zcela jistě má

VE: hlavně se Kačko vyhni pochodu abys sebou na Švihově někde nešvihla

KA: neměj obavy Véno ty se zase raději drž dál od plesového veselí aby si tě nespletli s hastrošem hahahahaha

Kontaktivní imperativní tvary sloves (př. 37) někdy v pořadu *Tamtam* nahrazují i citoslovce (př. 38)

př. 37 (TJ)

KA: sfárat pod zem. nikdy

VE: neplaš se tady už se nefárá je to jen napodobenina

př. 38 (TM)

VE: hele tady se můžeme podívat co kdo z nás v té své mozkovně vlastně má

Jedním z typů odkazování k replice konverzačního partnera je vyjadřování souhlasu či nesouhlasu. V pořadu *Tamtam* je toto odkazování realizováno téměř výhradně pomocí plnovýznamových slov (př. 39).

př. 39 (TM)

KA: ale pokud vím mikulášský expres bude jezdit i na jiném konci země

MA: no to je pravda: pokud se o víkendu vydáte třeba na nádraží v Jindřichově Hradci lístek na vlak vám prodá: čertisko (.) nebo v lepším případě anděl

Samozřejmostí jsou i sekvence otázka-odpověď, které mimo jiné slouží k posunům mezi tématy, případně předávání nových zajímavých poznatků (př. 40).

př. 40 (TJ)

VE: počkej a pohyb ti nic neříká,

KA: já myslím že vitamíny z jablíček mi budou stačit

MI: ale Kačko v Brně se teď konají dny pro zdraví a jak znám Venouše tak nás určitě bude chtít na jednu z těch zajímavých akcí pozvat

Ačkoli jsou zde vymezené kontaktní prostředky téměř totožné pro oba pořady, pořad *Tamtam* je méně dialogický než pořad *Mistr E*. Repliky jednotlivých mluvčích i pauzy, kdy nikdo nemluví, jsou delší a kontaktní prostředky díky tomu více vystupují,

protože po každé delší replice/pauze je pro započetí dialogu nutné opět navázat kontakt s konverzačním partnerem. Pořad *Mistr E* je naproti tomu vystavěn na napodobování přirozených dialogů, a tudíž umožňuje častěji navazovat kontakt pomocí méně příznakových prostředků (zájmena a tvary sloves, přímá reakce na repliku partnera).

5.5.2 Navazování kontaktu s diváky

Počet mluvčích a složení mluvčích v pořadu *Mistr E* značně variuje, přesto do interakce s divákem vstupuje primárně *Mistr E* a *Klárka*, výjimečně a spíše formou jednotlivých replik než systematického navazování kontaktu i další postavy (obecně platné zásady etikety). Navíc je kontakt s divákem mnohem výrazně vázán na obsah promluvy. Když je přehrávána modelová situace, dochází k interakci pouze mezi jednotlivými postavami, jakmile však přijde na řadu vysvětlování nebo obecně platné rady, objevují se i některé prostředky navazování kontaktu s divákem.

Nejrozmanitější prostředky navazování kontaktu s divákem jsou užity v rýmovaných názvech pořadů. Tato „motta“ hned na začátku daného vysílání sdělují divákovi, že i on je součástí dané problematiky. Jen ve třech vybraných dílech se můžeme setkat se třemi různými typy kontaktních prostředků. *Na výletě v zimě v létě, buďme věrni etiketě*, tento rým obsahuje inkluziv. *Proklepne tě, poslechne tě, lékař patří k etiketě*, zde je přímo odkazováno na diváka prostřednictvím 2. osoby singuláru. *Slůvka kouzla mají, mnozí už je znají*, v posledním příkladu je výraz odkazující přímo k divákům (z vás/nás apod.) vypuštěn, zůstává pouze jeho část (*mnozí*). Navazování kontaktu s divákem prostřednictvím rýmovaného názvu je však poněkud problematické, protože v prvních pěti dílech jsou názvy pouze napsány, pokud tedy mladší diváci nesledují pořad s někým, kdo jim může nápis přečíst, není s nimi tento kontakt navázán.

Pořad o etiketě je plný obecně platných pravidel, aby došlo k zahrnutí diváků do skupiny, která se jimi řídí, je využíván inkluzivní plurál, který znamená: *my všichni, kteří se umíme chovat*. Právě tento plurál kromě *Mistra E* a *Klárky* občas užívají i další postavy (př. 41).

př. 41 (MV)

KN: přece už dávno víme že odpadky neodhazujeme ani na ulici natož v lese

K explicitnímu oslovení diváka dochází často až v závěru pořadu, kdy jej *Klárka* oslovuje v souvislosti se shrnujícím kvízem (př. 42). Tento test nezadává pouze

divákům, ale i účinkujícím postavám. V samotných kvízových otázkách se pak objevuje 2. osoba plurálu.

př. 42 (MP)

KL: dneska si ho dáme jen sami dva a vy doma takže pět otázek tři odpovědi jen jedna správná

Pořad *Tamtam* je hodně orientován na diváky. Nejčastějšími prostředky užívanými k navázání kontaktu jsou zájmena a slovesa 2. osoby plurálu. Objevují se především v rekapitulacích pozvánek, ale i na jiných místech pořadu (př. 43). Singulár se u 2. osoby v souvislosti s diváky prakticky neobjevuje, vyskytují se pouze případy elipsy zájmena (př. 44).

př. 43(TM)

KA: akce vánoční poleno vás čeká tuto sobotu v muzeu skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou ze špalíčků dřeva tu můžete vykouzlit vánoční svícen pomocí barevných [...]

př. 44 (TJ)

VE: tramtadadá cena putuje k Lence Borovičkové z Opavy gratulujeme ((elipsa ti))

Významnou roli má i inkluzivní plurál. Na rozdíl od 2. osoby plurálu je častěji užíván při uvádění pozvánek (př. 45) než v rekapitulacích, případně pak stejně jako předchozí v průběhu představování jednotlivých míst a akcí.

př. 45 (TM)

VE: zatopíme uhlím pod kotlem a vyrazíme parním vláčkem na mikulášskou jízdu Prahou [...]

V pořadu se můžeme setkat i s lexikálním odkazováním k divákům. Nejspecifičtější lexémem je neologismus *Tamtamáci* (popř. *Tamtamačky*), objevují se však i tradičnější výrazy: *děti*, *diváci*. Výjimečně se objevují i konkrétní jména diváků, při parafrázování dopisů/ gratulací/ vyhlášení vítězů soutěží (viz př. 44). Pokud jsou diváci přímo osloveni, dostáváme se do situace jako v případě výše zmíněné 2. osoby plurálu, častější je však toto lexikální odkazování v případě, kdy se o divácích mluví ve 3. osobě (většinou plurálu, výjimečně singuláru, pokud je odkazováno ke konkrétnímu divákovi).

Odkazování k úžeji vymezené skupině diváků je pak realizováno prostřednictvím zájmena *kdo* (př. 46).

př. 46 (TM)

MA: [...] no a kdo se nedostane do městských divadel ať si nezoufá v divadle v Celetné totiž probíhá úžasná pohádka o ztracených bačkůrkách

Dalšími prostředky navazování kontaktu s diváky jsou pak expresivní mluvní akty⁴⁰ pozdravu (uvítání a rozloučení), případně i gratulace a poděkování. Tyto akty se tradičně skládají ze dvou částí (pozdrav-pozdrav, gratulace-poděkování, poděkování-prosím/není zač). Iniciátorem první části je vždy některý z účinkujících a směřuje ji k divákovi. Druhá část je tedy v kompetenci diváka, jeho reakce však již není součástí komunikační situace.

Navazování kontaktu s diváky je výrazným ukazatelem odlišné výstavby vybraných pořadů. Zatímco v pořadu *Tamtam* je divák plně uvědomovaným komunikačním partnerem po celou dobu, v pořadu *Mistr E* se objevují i situace, kdy je divák odsunut zcela do pozadí a odehrávají se scény na něm relativně nezávislé. S ohledem na diváka je tento rozdíl pochopitelný. Pořad *Tamtam* je hodně členěný a poměrně dlouhý, ne všechny jeho části musí dětského diváka zajímat, je tedy velmi důležité pravidelně aktivovat jeho pozornost. Pořad *Mistr E* je založen na jednotném ústředním tématu, které je prezentováno formou pro dítě atraktivního pohádkového příběhu. Kontakt s diváky má tedy spíše funkci upozornění na důležité informace.

⁴⁰ V pojetí mluvních aktů Austina a Searla lze vydělit pět typů: direktivní (ovlivňování posluchače), komisivní, (zavázání se mluvčího k něčemu) expresivní (výraz vlastního já), deklarativní (navození, vyhlášení nové situace) a reprezentativní (výraz vlastního přesvědčení o výroku) mluvní akty. (Čermák, 2011, s. 191)

Závěr

Cílem práce bylo analyzovat a zhodnotit verbální komunikaci ve vybraném vzorku pořadů pro děti s ohledem na schopnosti dětského diváka ve věku od 4 do 8 let. V praktické části práce bylo analyzováno pět témat: *specifika lexika, funkce frazémů, intertextovost, charakteristické rysy odlišující projevy jednotlivých mluvčích a interakce mezi participanty komunikační situace*. Téma *specifika lexika* bylo zvoleno na základě poznatků z několika teoretických kapitol a rozděleno do tří částí: *lexikální prvky řeči orientované na dítě, práce s termíny, lexémy cizího původu a lexémy z periferie a nové lexémy*. V první části byly v prepisech pořadů vyhledávány prvky, které popisuje oddíl 2.1.4. Ukázalo se, že lexikum užívané v pořadech je na rozdíl od lexika specifického pro řeč orientovanou na dítě velmi bohaté. Komunikace v pořadech je v oblasti lexika blízká řeči orientované na dítě především užíváním množství hypokoristik, pořad *Tamtam* vykazuje navíc podobnost ve výrazném užívání deminutiv (ta se v menší míře objevují i v pořadu *Mistr E*) a specifických lexémů kvality a kvantity. Oproti očekávání tedy pořad určený i staršímu publiku využívá více prvků řeči orientované na dítě. Část *práce s termíny, lexémy cizího původu a lexémy z periferie* byla zvolena na základě kritérií využívaných při posuzování pořadů pro děti a vychází z poznatků o slovní zásobě dětí popsaných v podkapitole 2.1. Z analýzy vyplynulo, že tyto druhy lexémů jsou v pořadech s ohledem na běžnou komunikaci s dětmi častým jevem. Oba pořady se mnohé z těchto lexémů snaží dětem vysvětlit a podat srozumitelným způsobem, u jiných však spoléhají na specifické znalosti, které nemusí mít všechny děti. V třetí části nazvané *nové lexémy* bylo analyzováno lexikum vybraných pořadů z hlediska novotvarů. Rozbor ukázal, že největší prostor dávají oba pořady novotvarům v oblasti jmen postav, kde využívají širokou škálu prostředků slovo tvorby k tvorbě neologismů. Druhé téma *práce s frazémy* bylo zpracováno z toho důvodu, že podle poznatků v oddílu 2.1.2 jsou frazémy jev, který není pro děti ve věku cílového diváka snadno uchopitelný. V oblasti frazémů se projeví největší rozdíly mezi pořady, které lze vysvětlit různým formátem pořadů a předpokládaným spolusedováním. Pořad *Mistr E* začleňuje frazémy primárně jako aktualizační prvek. Pořad *Tamtam* frazémy využívá k posunům mezi tématy, neporozumění na straně dětského diváka tak může bez asistence dospělých vést ke zmatku a ztrátě zájmu. Zapojení frazémů do pořadů kopíruje obecný trend konverzacionalizace jazyka médií představený v oddílu 1.3.1. Téma *intertextovost* reaguje na tvrzení představené v podkapitole 3.1, že televize jako

jedno z masových médií odvádí děti od „kvalitní kultury“. Analýza toto tvrzení nevyvrátila, ale ukázalo se, že oba pořady dětem zprostředkovávají lidovou slovesnost a pořad *Tamtam* navíc i některá autorská díla. Téma *charakteristické rysy odlišující projevy jednotlivých mluvčích* bylo do práce začleněno, protože některé jevy se zdály signifikantní pouze ve vztahu k projevu konkrétních mluvčích, nikoli pořadu jako celku. Ukázalo se, že někteří mluvčí skutečně užívají ve větší míře prostředky, které jejich projev vymezují vůči projevu jiných postav. Téma *interakce mezi participanty komunikační situace* je rozděleno do dvou částí: *kontaktní prostředky užívané mezi účinkujícími* a *navazování kontaktu s diváky*. Jako součást analýzy bylo zařazeno na základě poznatků o pozornosti dětí v podkapitole 2.3. Prostředky navazování kontaktu mezi účinkujícími a mezi účinkujícími a diváky byly velmi podobné. Navazování kontaktu mezi účinkujícími však využívá o něco širší škálu obohacenou o prostředky typické pro komunikaci mezi komunikanty, kteří se znají a jsou v bezprostředním kontaktu. Analýza ukázala, že pořad *Tamtam* je výrazněji orientován na diváky a častěji se na ně obrací. Pořad *Mistr E* má pouze několik specifických míst, na nichž diváky oslovuje přímo. Množství jevů sice přesahuje vývojovou úroveň daného dětského diváka, jak je uváděna v odborné literatuře, ale tyto odchylky lze vysvětlit tím, že tvůrci předpokládají sledování dětí spolu s rodiči.

Analyzované pořady byly tematicky i formátově různorodé, ale vlastní rozbor byl prováděn na poměrně malém vzorku dílů (2x *Tamtam*, 3x *Mistr E*). Výsledky analýzy tedy není možné zcela zobecnit, ale lze předpokládat, že obecné zákonitosti (např. poměrně časté užívání frazémů) společné oběma pořadům, budou společné i s dalšími vzdělávacími pořady pro děti stejného věku.

Analýza je poměrně výběrová, protože rozsah jevů, které by bylo možné zkoumat, se ukázal značně obsáhlý. Bylo by pravděpodobně vhodnější zkoumat komplexně pouze jeden typ pořadu, aby byly výsledky ucelenější. Mimo dalších jevů verbální komunikace by bylo možné se též zaměřit na komunikaci neverbální, případně i některé jevy komunikace paraverbální (intonace, důrazy apod.).

Zdroje

BANDURA, A. – ROSS, D. – ROSS, S. A.: *Transmission of aggression through imitation of aggressive models*. Journal of Abnormal and Social Psychology. 1961, 63, str. 575–582.

BOGOCZOVÁ, I. a kol.: *Tváře češtiny*. 1. vyd., Ostrava: Ostravská univerzita 2000. 265 s. ISBN 80-7042-566-0.

BRYANT, J. (ed.) – ZILLMANN, D. (ed.): *Perspectives on Media Effects*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates 1986. 359 str. ISBN 0-89859-641-6.

BUERMANN, U.: *Jak (pře)žít s médii: příležitosti a hrozby informačního věku a nové úkoly pedagogiky*. Hranice: Fabula 2009. 239 s. ISBN 978-80-86600-58-1.

BYTEŠNÍKOVÁ, I.: *Komunikace dětí předškolního věku*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing 2012. 236 str. ISBN 978-80-247-3008-0.

CENTERWALL, B. S.: *Television and Violence: The Scale of the Problem and Where to Go From Here*. Jama. June 1992. 267 (22) str. 3059-3063.

CIGÁNKOVÁ, K.: *Televizní Večerníček a jeho proměna v čase: sémiotická analýza*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd 2009.

ČECHOVÁ, M. a kol.: *Čeština – Řeč a jazyk*. 2. přeprac. vyd., Praha: Institut sociálních vztahů 2000. 407 s. ISBN 80-85866-57-9.

ČECHOVÁ, M.: *Komunikát a text*. in ČECHOVÁ, M. a kol.: *Čeština – Řeč a jazyk*. 2. přeprac. vyd., Praha: Institut sociálních vztahů 2000. str. 346-382. ISBN 80-85866-57-9.

ČERMÁK, F. a kol.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky I.-IV*. 1. vyd. Praha: Leda 2009. ISBN 978-80-7335-215-8.

ČERMÁK, F.: *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná*. 1. vyd.. Praha: Karolinum 2007. 718 str. ISBN 978-80-246-1371-0.

ČERMÁK, F.: *Jazyk a jazykověda: Přehled a slovníky*. 4. vyd. v Karolinu, 2. dopl. Praha: Karolinum 2011. 380 s. ISBN 978-80-246-1946-0.

ČMEJRKOVÁ, S.: *Mluvený jazyk kolem nás a Mluvená čeština v různých podobách mediálního dialogu.* in ČMEJRKOVÁ, S. (ed) – HOFFMANOVÁ, J. (ed.) : *Mluvená čeština: Hledání funkčního rozpětí.* 1. vyd., Praha: Academia 2011. s. 9-13 a 253-309 ISBN 978-80-1970-7.

FAIRCLOUGH, N.: *Discourse and Social Change.* 10. repr., Cambridge: Polity Press 2006. 259 s. ISBN 0-7456-0674-1

FISCH, S. M.: *Children's Learning from Educational Television: Sesame Street and Beyond.* Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates 2004. 268 str. ISBN 0-8058-3935-6.

JANOUSEK, J. – SLAMĚNÍK I.: *Člověk a média: Psychologie masové komunikace.* in VÝROST, J.(ed.) – SLAMĚNÍK, I.(ed.): *Sociální psychologie I: Člověk a sociální instituce.* 1. vyd., Praha: Portál 1998. s. 125-159 ISBN 80-7178-269-6.

JANOUSEK, J.: *Verbální komunikace a lidská psychika.* 1. vyd. Praha: Grada 2007. 176 s. ISBN 978-80-247-1594-0.

JUNKOVÁ, A.: *Děti jako cílová skupina mediální persvaze.* Bakalářská práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta multimediálních komunikací 2012.

KLÍMOVÁ, B.: *Mediální výchova v systému předškolního vzdělávání v České republice.* Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd 2010.

KRAUS, J.: *Jazyk v proměnách komunikačních médií.* 1. vyd. Praha: Karolinum 2008. 172 s. ISBN 978-80-246-1578-3.

LEMISH, D. – RICE, M. L. *Television as a talking picture book: A prop for language-acquisition.* Journal of Child Language. June 1986. 13(2) str. 251-274.

LOKVENCOVÁ, L.: *Jak nová média ovlivňují řeč dětí a mladistvých.* Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakult sociálních věd 2014.

MCQUAIL, D.: *Úvod do teorie masové komunikace.* 2. vyd. Praha: Portál 2002. 448 s. ISBN 80-7178-714-0.

NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie.* 2. rozš. a přeprac. vyd., Praha: Academia 2009. 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.

PRŮCHA, J.: *Dětská řeč a komunikace: Poznatky vývojové psycholingvistiky*. 1. vyd. Praha: Grada 2011. 200 s. ISBN 978-80-247-3181-0.

SLANČOVÁ, D.: *Reč autority a lásky: Reč učitelky materské školy orientovaná na dítě – opis registra*. 1. vyd. Prešov: Filosofická fakulta Prešovskej univerzity 1999. 222 s. ISBN 80- 88722-30-6.

SMRČKOVÁ, H. M.: *Analýza televizního pořadu pro děti Kouzelná školka*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd 2012.

ŠEBESTA, K.: *Od jazyka ke komunikaci: Didaktika českého jazyka a komunikační výchova*. 2.vyd. Praha: Karolinum 2005. ISBN 80-246-0948

ŠEĐOVÁ, K.: *Rodinná socializace dětského diváctví*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita. Filosofická fakulta 2006.

THOROVÁ, K.: *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. 1. vyd., Praha: Portál 2015. 574 s. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd Praha: Portál 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

VYGOTSKIJ, L. S.: *Psychologie myšlení a řeči*. 1. vyd. (jako komentovaný výbor, celkově v češtině 3.). Praha: Portál 2004. 135 s. ISBN 80-7178-943-7.

Encyklopedický slovník češtiny. Karlík – Nekula – Pleskalová (ed.), Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2002, ISBN 987-80-7106-484-8.

Příruční mluvnice češtiny. Karlík – Nekula – Rusínová (ed.), 2. opr. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2008, 799 str. ISBN 978-80-7106-980-5.

Elektronické zdroje:

Česká televize. [online] <http://www.ceskatelevize.cz/>, 20. 7. 2015.

ČMEJRKOVÁ, S. – HAVLÍK, M. – KADERKA, P.: *Analýza a hodnocení jazykové úrovně vybraných pořadů české televize za 1. pololetí 2006 (zkrácená verze pro webovou prezentaci ČT)*. [online] <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/press/analyza-a-hodnoceni-jazykove-urovne-vybranych-poradu/?id=1855&strana-4=2&category=4>; 15. 4. 2015.

Děčko: Mistr E. Česká televize. [online] <http://decko.ceskatelevize.cz/mistr-e>, 9. 7. 2015.

Děčko: Tamtam. Česká televize. [online] <http://decko.ceskatelevize.cz/tamtam>, 9. 7. 2015.

Děčko. Česká televize. [online] <http://decko.ceskatelevize.cz/>, 20. 7. 2015.

Děti a média. [online] <http://www.detiamedia.cz/>, 9. 7. 2015.

Editorial Guidelines. BBC. [online]

<http://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/guidelines/>, 25. 7. 2015.

iVysílání. Česká televize.[online] <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/>, 20. 7. 2015.

KADERKA, P. – SVOBODOVÁ, Z. S: *Jak přepisovat audiovizuální záznam rozhovoru?: Manuál pro přepisovatele televizních diskusních pořadů.* [online] <http://ujc.dialogy.cz/?q=node/89>, 9. 7. 2015.

KŘEN, M. a kol.: SYN2010: žánrově vyvážený korpus psané češtiny. Ústav Českého národního korpusu FF UK. Praha 2010. [online] <http://www.korpus.cz>, 20. 7. 2015.

Programové zásady Děčka. Česká televize. [online] <http://www.ceskatelevize.cz/decko-pro-rodice/filozofie-a-zasady/programove-zasady/>, 9. 7. 2015.

Stanovisko Rady pro rozhlasové a televizní vysílání: pořad pro děti. 17. 3. 2013 [online] http://www.rrtv.cz/cz/static/metodiky/Stanovisko_porad_pro_deti.pdf, 9. 7. 2015.

Vše o ČT. Česká televize. [online] <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/>, 20. 7. 2015.

Zákon 289/1995 sb. Zákony pro lidi. [online] <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-289>, 20. 7. 2015.

Zákon č. 321/ 2001 sb. Zákony pro lidi. [online]<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-231#cast5>, 9. 7. 2015.

Zákon č. 40/1995 sb. Zákony pro lidi [online] <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-40>, 20. 7. 2015.

